

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

І. В. Астремська, І. П. Лисенкова, І. М. Хоржевська

Методичні вказівки

**для виконання курсових робіт 3 курсу
(комплексної курсової роботи
з вікової та соціальної психології)**

зі спеціальності 053 «Психологія»

Випуск 293

Миколаїв – 2020

УДК 159,922.6+316,6](076)

А 91

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 6 від 17.01.2020).

Рецензенти:

Васильєв Я. В., доктор психологічних наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Бабаян Ю. О., доктор філософії в галузі соціальних та поведінкових наук, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського.

А 91

Астремська І. В. Методичні вказівки для виконання курсових робіт 3 курсу (комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології) зі спеціальності 053 «Психологія» / І. В. Астремська, І. П. Лисенкова, І. М. Хоржевська. – Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 76 с. (Методична серія ; вип. 293).

Методичні вказівки призначені для використання студентами спеціальності 053 «Психологія» під час виконання та оформлення курсових робіт на 3 курсі (комплексна курсова робота з вікової та соціальної психології).

Вказівки містять загальні вимоги до структури курсової роботи, її основних розділів та оформлення, організації процесу підготовки та порядку захисту.

Пропонуються додатки з прикладами оформлення структурних елементів роботи. Зібрано основні правила, вимоги та рекомендації щодо захисту.

УДК 159,922.6+316,6](076)

© Астремська І. В., Лисенкова І. П.,
Хоржевська І. М., 2020

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2020

ISSN 1811-492X

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Загальні вимоги до змісту та завдань курсової роботи	5
Джерела інформації для написання курсових робіт	7
Етапи підготовки курсової роботи	9
Структура курсової роботи	11
Правила оформлення курсових робіт	25
Вимоги до процедури захисту та оцінювання курсових робіт	31
Орієнтовний список тем курсових робіт	35
Основні поняття науково-дослідницької роботи (словник-довідник)	39
Список використаних джерел.....	47
Додатки.....	48

ВСТУП

Науково-дослідна робота студентів (НДРС) спрямована на підготовку і захист курсових і дипломних проєктів, які закріплюють і на практиці підтверджують отримані теоретичні знання з основних дисциплін навчального плану. Матеріали досліджень можуть бути представлені на науково-практичних конференціях студентів. Будь-яка студентська курсова робота має задовольняти загальні вимоги щодо написання наукових робіт.

Визначимо ознаки наукової роботи: характер цілепокладання, виділення спеціального об'єкта дослідження, застосування спеціальних засобів пізнання, однозначність термінів.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне і цілеспрямоване вивчення об'єктів, у якому використовуються засоби і методи наук, і яке завершується формуванням знань про досліджувані об'єкти.

Курсова робота (проєкт) розглядається як вид навчальної роботи з певної дисципліни і виконується в межах годин, що відводяться на її вивчення.

Курсова робота з психології студента 3 курсу – це самостійна навчальна робота студента, що виконується з метою розвитку умінь і навичок науково-дослідницької роботи за актуальними проблемами вікової та соціальної психології. У процесі роботи студент ґрунтовніше ознайомлюється з методологічною базою психології, з наявними публікаціями з обраної проблеми, розвиває вміння роботи з науковою літературою, а також вчиться чітко і переконливо викладати свої думки.

Курсова робота 3 курсу сприяє поглибленню теоретичних і практичних знань в області психології, розвитку дослідницьких умінь і навичок; це творче дослідження, присвячене актуальним питанням психології саморозвитку особистості. Під час її написання важливо спиратися на знання, отримані у процесі вивчення теоретичних курсів. Курсова робота сприяє більш свідомому оволодінню психологічними знаннями, уміннями і навичками, формує інтерес до науково-психологічних досліджень, допомагає освоєнню їх методик, виробляє навички самостійної творчої роботи. Курсова робота демонструє, наскільки глибоко студент опанував теоретичні знання, сформував вміння користування науковою літературою, критично і творчо підходити до обраної теми.

Представлені рекомендації щодо написання і оформлення структурних елементів курсової роботи з психології для студентів 3 курсу.

Методичні рекомендації призначені для бакалаврів спеціальності 053 «Психологія» закладів вищої освіти.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА ЗАВДАНЬ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота, виконувана студентами спеціальності 053 «Психологія» на 3 курсі, – це самостійне творче дослідження, що допускає використання раніше сформованих навичок роботи з теоретичним і емпіричним матеріалом, а також проведення емпіричного дослідження, зокрема аналіз та інтерпретацію отриманих даних. Крім розширення і поглиблення знань, отриманих у процесі написання і захисту курсової роботи на 2 курсі, курсова робота на 3 курсі може мати свою специфіку, що виражається в методичному характері курсової роботи. Для студентів спеціальності «Психологія» курсова робота на 3 курсі повинна бути комплексною з вікової та соціальної психології.

Під час написання курсової роботи на 3 курсі студент може використати теоретичні та емпіричні дані проведеного на 2 курсі наукового дослідження або провести нове дослідження.

Курсова робота має бути науковою роботою, що має внутрішню єдність і свідчить про особистий внесок автора в розробку заявленої проблематики, містити узагальнений виклад результатів виконаного автором дослідження. Сформульовані автором висновки повинні аргументуватися, критично оцінюватися, має визначатися їх наукова і практична значущість.

Метою написання курсової роботи студентами *3 курсу з вікової та соціальної психології* є удосконалювання у них знань і умінь, необхідних для здійснення емпіричного дослідження і формування навичок, потрібних для діагностичної, корекційно-розвивальної, відновлювальної, профілактичної та ін. діяльності.

Відповідно до мети можна виділити специфічні особливості написання курсових робіт на 3 курсі. Курсові роботи з цього предмета можуть бути теоретико-методичними або емпіричними.

Емпіричні роботи можуть представляти дослідження різних аспектів вікової та соціальної психології. Курсова робота на 3 курсі обов'язково доповнюється авторськими методичними розробками студентів, спрямованими на навчання, розвиток, корекцію, відновлення або психологічну допомогу досліджуваним. Це можуть бути авторські анкети, рекомендації; психокорекційні технології, консультативні, тренінгові програми. Емпіричні роботи можуть являти собою продовження дослідження, розпочатого на 3 курсі.

Завданнями такої роботи є формування:

- уміння чітко визначити мету і завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтувати його актуальність, сформулювати гіпотезу, відзначити наукову і практичну значимість роботи;
- навичок роботи з науковими текстами (монографіями, статтями, матеріалами наукових конференцій);
- уміння організації змісту дослідження, логіки його побудови;
- уміння організації психодіагностичної та експериментальної роботи;
- навичок викладу та інтерпретації отриманих емпіричних даних, здійснення математичної і статистичної обробки матеріалів дослідження;
- уміння розробляти психокорекційні технології, консультативні, тренінгові програми спрямовані на навчання, розвиток, корекцію, відновлення або психологічну допомогу досліджуванам;
- уміння включати в текст курсової роботи елементи авторського новаторства у вигляді власної думки, спроби самостійної інтерпретації отриманих даних або їх підтвердження думкою інших авторитетних психологів;
- навичок ораторського мистецтва, необхідного для усного викладу основних результатів своєї роботи в ході її захисту.

Написання теоретико-методичної роботи має на меті поглиблення знань із курсів «Вікова психологія», «Соціальна психологія», «Конфліктологія», «Методика викладання психології», «Теорія і методика психологічного тренінгу», «Психологічне консультування та основи корекції» тощо і має на меті її практичне апробування. Такі роботи можуть являти собою розробку курсу (або частини курсу) лекцій або практичних занять із будь-якої дисципліни, спеціального тренінгу, електронного підручника і т. ін.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Підручники – це огляд основних тем із конкретної галузі науки і навчальної дисципліни. Підручники містять адаптований огляд наукових теорій і концепцій у трактуванні автора підручника. Дають, як правило, дуже схематичні уявлення про психологічні феномени і їх розгляд у конкретних авторів. Підручники призначені для вивчення конкретної проблематики під час аудиторних занять або виконання самостійної роботи. Однак повного аналізу предмета, якого вимагає специфіка курсової роботи, підручник вичерпної інформації не дає.

Хрестоматії – це добірка оригінальних (або в перекладі) текстів дослідників різних періодів з певної проблематики. Головна перевага цього джерела інформації у тому, що можна отримати досить повне уявлення про еволюцію поглядів на предмет дослідження, почитати оригінальні концепції і визначення підходу самого автора.

Монографії – один із найбільш повних і вагомих джерел інформації, використання якого може дати вичерпне уявлення про предмет, але з позиції конкретного автора. Монографії пишуться, як правило, за результатами дисертаційних або інших масштабних досліджень, частіше експериментальних, а не теоретичних. На відміну від підручника, у монографії ви бачите не тільки аналіз підходу і експериментальних досліджень автора, а можете скласти власне враження про нього.

Автореферати дисертацій – це короткий виклад змісту дисертаційного дослідження. Автореферат містить таку цінну інформацію, як обґрунтований літературний огляд, результати експериментального дослідження вузької спеціальної теми, аналіз перспектив подальшої розробки цієї теми. Автореферати часто викладаються в Інтернеті у повному обсязі або містяться у бібліотеках у довідково-інформаційному відділі.

Дисертація – велика дослідницька робота, яка присвячена вузькій тематиці, як правило, прикладного характеру, інколи і теоретичного. Структурно вона нагадує курсову або дипломну роботу. Матеріал для цієї роботи цінний широким оглядом історії розвитку проблеми дослідження, а також певними мовними кліше, які характерні для наукового стилю викладу матеріалу. Читаючи дисертацію, студент може навчитися чітко, лаконічно, науково викладати результати власних досліджень. Варто зазначити, що дисертація захищена законом про авторське право, тому копіювати її, а також знайти її в Інтернеті в

повному обсязі неможливо. До речі, на сайтах великих бібліотек у пошукових системах за ключовими словами, які відповідають вашій темі можна знайти літературу, автореферати або навіть назви дисертацій, а вже потім намагатися відшукати щось у мережі Інтернет, знаючи повну назву праці та її автора.

У якісній курсовій роботі має використовуватися більшість із цих джерел інформації. Тільки у цьому випадку можна говорити про ґрунтовне опрацювання проблематики дослідження.

Організація пошуку і систематизації інформації. Пошук інформації необхідно починати, зважаючи на ступінь дослідженості в обраній тематичі або на її визначеність. Можна користуватися реферативними журналами або статтями, збірками матеріалів конференцій, щоб обрати приблизну тему, яка вам цікава, але на початкових курсах рекомендується прислухатися передусім, до думки наукового керівника, який пропонує ту чи іншу тему. Якщо ви розглядаєте зовсім нову для вас тему або бачите у віднайденому матеріалі незнайомі терміни, то обов'язково використовуйте словник.

Головне у будь-якій науковій роботі – систематизувати матеріал правильно, щоб його остаточна обробка була простою. Із цією метою заведіть окремих зошит або папку, куди складатимете ксерокопії статей, виписки з літератури.

У цій роботі потрібно дотримуватися таких правил:

1. Використовуючи кожне джерело, записуйте його вихідні дані: автор, повна назва, рік видання, видавництво, кількість сторінок, якщо це журнали, то номер і сторінки, де розміщувалася стаття. В іншому випадку Вам потрібно буде знову шукати це джерело, що не завжди можна зробити.

2. Після опрацювання матеріалу знайдіть у довідниках роки життя і творчості авторів, щоб у своїй роботі дотримуватися логіки і хронології розвитку дослідження проблеми.

3. Ніколи не посилайтеся на джерела, якими ви не користувалися самі, а виписали з інших робіт, оскільки помилки у трактуванні можливо знизити Вам оцінку на захисті.

4. Остаточне формування теоретичної частини починайте після того, як уся інформація зібрана, щоб не довелося переробляти матеріал заново, адаптуючи його до нових фактів.

Для курсової роботи другого курсу досить 20–25 першоджерел до проблеми, але кількість авторів може бути більшою або меншою залежно від тематики. Авторів варто об'єднувати в наукові школи або напрями, до яких вони належать, а не розглядати окремо.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Проблематика тем курсових робіт для студентів 3 курсу розробляється керівниками курсових робіт кафедри. Перелік тем затверджується рішенням кафедри. Студент може вибрати тему зі списку або запропонувати свій варіант, обґрунтувавши доцільність розробки, керуючись своїми науковими інтересами.

Керівник спільно зі студентом складає план роботи і консультує його в рамках відведеного навчальним планом часу. Визначається мета, роз'яснюються призначення і завдання, структура і обсяг, принципи виконання та оформлення курсової роботи. Кожен студент має право на три консультації у процесі написання роботи, після чого вона, відповідно до термінів навчального плану, надається науковому керівникові на перевірку. Студенту необхідно продумати раціональне використання часу консультацій із науковим керівником. Готуючись до консультації, доцільно продумати ті питання, які викликають найбільші труднощі.

У динаміці виконання студентом курсової роботи науковим керівником і кафедрою здійснюється систематичний контроль і оцінювання науково-дослідницької діяльності студента. Пропонується такий контроль здійснювати у два основних етапи.

На першому етапі науковий керівник повинен оцінити такі результати навчального дослідження:

- а) бібліографія з теми дослідження з урахуванням новітньої наукової літератури;
- б) реферативний огляд обраної наукової літератури з теми курсової роботи (не менше 30 джерел);
- в) обґрунтування методологічної, методичної та емпіричної бази дослідження, її коротка характеристика;
- г) обґрунтування актуальності дослідження проблеми;
- д) розгорнутий план-проспект дослідження, що включає: мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження, опис проблемного поля, основних логічних етапів, обґрунтування методології та методики дослідження, визначення основних понять, план роботи.

Середній обсяг матеріалів становить 7–10 сторінок друкованого тексту.

На другому етапі студент надає науковому керівнику на кафедру за місяць до терміну захисту:

1) готовий текст курсової роботи, виконаний відповідно до встановлених вимог і методичних рекомендацій, у роздрукованому і в електронному вигляді;

2) для емпіричних робіт додатки, що включають бази даних і результати статистичної обробки матеріалів дослідження, первинні матеріали (бланки відповідей).

Електронний текст проходить перевірку на плагіат у спеціальній програмі. Курсова робота не допускається до захисту, якщо відсоток плагіату перевищує позначку «51».

СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Так, курсова робота студента 5-го курсу повинна містити:

- Титульну сторінку;
- Зміст;
- Перелік умовних скорочень (за необхідності);
- Вступ, що включає загальну характеристику роботи;
- Основну частину, представлену розділами;
- Висновки;
- Список використаних джерел;
- Додатки (за необхідності).

Особливості у вигляді планування роботи, наявність певних обов'язкових елементів у вступі, змісті основної частини та обсягу наукової роботи (без додатків) курсових робіт 3 курсу подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Особливості у структурних та змістовних елементах робіт 3 курсу

Форма наукової роботи	Термін проведення наукової роботи	Вид планування роботи	Обов'язкові елементи вступу	Зміст основної частини	Обсяг наукової роботи (без додатків)
Курсова робота	3-й курс	Складний (містить теоретичний та практичний розділи)	1. Актуальність; 2. мета; 3. завдання; 4. об'єкт; 5. предмет; 6. методи дослідження; 7. наукова новизна; 8. практичне значення; 9. структура та особливості курсової роботи.	Висвітлення історико-теоретичних аспектів проблеми, визначення методів діагностики та дослідження визначеної проблеми, елементи емпіричного дослідження	35–40 стор.

1. Титульна сторінка

На титульній сторінці повинні бути такі відомості: найменування закладу вищої освіти, де виконано курсову роботу; прізвище, ім'я, по батькові автора; назва роботи; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника; місто і рік (див. Додаток А).

Назва роботи має виражати предмет виконаного теоретичного дослідження, бути конгруентною змісту і за можливістю короткою. У назві роботи варто (за можливості) уникати використання ускладненої вузькоспеціальної термінології. Не рекомендується починати назву роботи зі слів: «Вивчення процесу ...», «Дослідження деяких шляхів ...», «Розробка та дослідження ...», «Деякі питання ...», «Матеріали до вивчення ...», «до питання ...» і т. ін., у яких не відображається належною мірою сутність розглянутої проблеми, завершеність роботи, немає достатньо чіткого визначення її мети і результатів.

Варто зазначити, що тема курсової роботи має бути несуттєвою, за сутністю та змістом. Цілісність роботи відстежується в смислового збігові назви роботи, об'єкта, мети, завдань, і висновків. Усі зазначені вище позиції повинні співвідноситися одна з одною.

2. Зміст

Зміст включає назви структурних частин роботи («ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ 1,2...», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ»), назви всіх розділів і підрозділів із зазначенням номерів сторінок, на яких розміщується початок відповідних частин роботи. Зміст формується спочатку, тому що це дає можливість відразу побачити структуру роботи.

3. Перелік умовних позначень, символів, одиниць і термінів

Якщо в роботі прийнято специфічну термінологію, а також вживаються малопоширені скорочення, нові символи, позначення і т. ін., то їх перелік представляється в роботі у вигляді окремого списку, що розміщується перед вступом.

Перелік повинен розташовуватися стовпцем, у якому ліворуч (в алфавітному порядку) наводять скорочення, праворуч – його детальну розшифровку.

Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і т. ін. повторюються менше трьох разів, то перелік не потрібно робити, а їх розшифровку наводять у тексті за першого згадування.

4. Вступ

Це вступна частина роботи, у якій пропонується загальна оцінка стану наукової, соціальної чи іншої сфери діяльності суспільства, у якій знаходиться обраний автором об'єкт дослідження.

За необхідності здійснюється історичний екскурс, окреслюється коло проблем, які потребують наукового вивчення, визначається напрям курсового дослідження автора. Обсяг вступу – 4–5 сторінок.

Вступ, у якому дається загальна характеристика роботи: коротке обґрунтування актуальності теми; визначається об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження; формулюється висунута гіпотеза тощо.

У Вступі необхідно:

– Чітко сформулювати мету і визначити завдання проведеного дослідження.

– Розкрити актуальність обраної для дослідження теми. Одним із найважливіших аргументів на користь актуальності є нерозробленість (повна або часткова) проблеми. Високу оцінку отримують ті КР, які відрізняються практичною значущістю вирішуваних завдань. Суттєве значення мають також роль і місце обраної теми в удосконаленні навчально-виховного процесу.

Один із найбільш поширених і серйозних недоліків курсових робіт полягає в тому, що формулювання цілей і завдань не відповідає вимогам чіткості і змістовної обґрунтованості.

Актуальність теми роботи. Актуальний – «важливий, суттєвий для сьогодення». Таким чином, автор повинен показати, що звернення до обраної ним теми співвіднесені з науковою проблемою, у рамках якої вона досліджується та наразі важливі. Важливість може бути різноплановою – для науки, практики та особисто для автора.

Актуальність для сучасної психологічної практики може полягати в тому, що певні проблеми постають перед психологами-практиками (в освіті, консультуванні, бізнесі та ін.), однак готових (ефективних) рішень, технологій, рекомендацій наукою ще не отримано.

Варто вказати ступінь розробленості теми; місце дослідження, описуваного в тексті курсової роботи, серед інших подібних досліджень у цій галузі; коротко охарактеризувати необхідність проведення досліджень для вирішення конкретної проблеми (завдання), розвитку конкретних напрямів у відповідній галузі психології загалом.

Автор може написати і про актуальність обраної теми саме для нього.

Говорячи про актуальність, необхідно перерахувати тих психологів (філософів, педагогів, фахівців інших галузей знань), які розробляли подібну проблематику, заклали методологічні основи досліджень у цій галузі психології, провели експериментальні дослідження, виділили основні аспекти розгляду проблеми.

Мета повинна бути повно відображена в завданнях.

Завдання повинні бути сформульовані точно і чітко в термінах проведеного дослідження. Їх формулювання можуть відповідати назвам розділів і окремих пунктів у роботі. Перелік завдань повинен допомогти читачеві зрозуміти характер роботи і дізнатися, чи зможе він знайти в цій роботі те, що шукає.

Зазвичай формулюється одна мета роботи і кілька завдань, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Не рекомендується формулювати мету як «Дослідження ...», «Вивчення ...», оскільки ці слова

вказують на процес досягнення мети, а не на саму мету, їх використовують при написанні завдань.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом вважається велике, відносно самостійне, складне, багатофункціональне і багатокомпонентне явище, вивчення якого можливе різними науками.

Об'єкт дослідження – фрагмент дійсності, який пізнається, досліджується автором. Предмет – властивості, сторони, відносини і процеси реальності (тобто цього об'єкта), виокремлені для цілеспрямованого вивчення.

Предмет – конкретна частина об'єкта; факти, механізми, закономірності освоєння соціокультурного досвіду людиною і викликані цим процесом зміни в рівні інтелектуального, мовного і особистісного розвитку дитини як суб'єкта дослідження.

Методологія і методи проведеного дослідження (для емпіричних робіт). У цьому розділі визначаються методологія і методи здійснюваного дослідження. У роботах можуть використовуватися як кількісні, так і якісні методи дослідження.

Наукова новизна і значимість отриманих результатів. Під час опису наукової новизни проведеного дослідження (у разі її наявності) треба показати відмінність одержаних результатів від відомих, класифікувати ступінь новизни (уперше одержано, удосконалено, забезпечено подальший розвиток і т. ін.), розкрити сутність нових результатів. Наукова значимість результатів курсової роботи визначається тим, наскільки вони розвивають наукові уявлення про те чи інше явище, прояснюють сутність механізмів, явищ, процесів, сприяють постановці нових досліджень.

Практичне значення отриманих результатів. У роботі треба наводити відомості про можливе практичне застосування отриманих результатів або рекомендації щодо їх використання.

Гіпотеза (для емпіричних досліджень). Під гіпотезою розуміють наукове припущення щодо окремих властивостей, відносин, функцій і пояснювальних принципів психологічних явищ, які виступають у якості предмета дослідження. У результаті проведених досліджень гіпотеза може бути прийнята або відкинута. Необхідність використання гіпотези в курсовому дослідженні визначається його автором.

Структура і обсяг курсової роботи. Указується структура курсової роботи, включаючи загальну характеристику роботи, кількість глав, додатка. Наводиться повний обсяг курсової роботи в сторінках, а також обсяг ілюстрацій, таблиць, додатків (із зазначенням їх кількості), а також кількість використаних джерел.

Рекомендований обсяг вступу – не більше трьох сторінок друкованого тексту для курсових робіт 3 курсу.

5. Основна частина

Основна частина (1–2 розділи): теоретичні основи, коротка історія, рівень розробленості в теорії і практиці досліджуваної проблеми на основі аналізу літератури (перший розділ); організація, методика і результати констатувального експерименту, напрями корекційної роботи (другий розділ).

Основна частина – 20–25 сторінок.

Основна частина роботи міститься у 2-х розділах, у яких відображається:

- огляд літератури за темою і вибір напрямку дослідження,
- виклад загальної концепції і основних методів дослідження,
- опис емпіричної (або методичної) частини дослідження,
- аналіз і узагальнення результатів дослідження.

Розподіл основного матеріалу роботи за розділами визначається автором роботи.

Основна частина курсової роботи присвячується конкретному аналізу і вирішенню поставлених у Вступі завдань. Досягнення поставленої мети значною мірою залежить від уміння правильно структурувати роботу. Виділені розділи та пункти повинні послідовно, повно і логічно розкривати зміст роботи.

До недоліків основної частини курсової роботи зараховують такі:

- назва розділу за своїм змістом наближається до теми курсової роботи або навіть виходить за її рамки. Трапляється і навпаки, коли всі розділи в сукупності не охоплюють зміст теми, і навіть скрупульозний аналіз окремих питань не дозволяє автору розкрити тему.

У курсовій роботі найкраще виділяти 2–3 розділи, кожен із яких може складатися із двох-трьох пунктів. Кожен розділ має присвячуватися вирішенню конкретного питання і завершуватися короткими висновками. *Варто усвідомлювати, що зміст і висновки окремого розділу важливі не самі по собі, а тільки в контексті вирішення того завдання, яке визначене темою роботи.* Тому матеріал усіх розділів повинен поєднуватися таким чином, щоб розкрити основний зміст теми. Цей підхід дозволить викласти тему логічно послідовно, а між матеріалом окремих розділів роботи буде існувати закономірний зв'язок і послідовність.

Приклад розподілу змісту основної частини за розділами:

Перший розділ повинен містити теоретичне обґрунтування і методологію дослідження, що проводиться. У ньому на основі вивчених робіт вітчизняних і зарубіжних авторів викладається сутність досліджуваної проблеми і розглядаються різні підходи до її вирішення.

Тут повинен формуватися понятійний апарат, обґрунтовуватися вибір методів вирішення завдань, сформульованих у вступі.

Другий розділ повинен являти собою практико-орієнтовану, аналітичну частину роботи. Проведений аналіз має виконуватися таким чином, щоб предмет дослідження представлявся чітко вираженим.

Автор роботи, крім пояснення стану досліджуваного об'єкта, повинен виявити характер його змін, а також встановити фактори, що зумовлюють ці зміни.

Зміст другого розділу має ґрунтуватися на реальному фактичному матеріалі і логічно розвивати лінії дослідження, намічені в першому розділі.

Інформаційний матеріал відображається у вигляді таблиць, графічних схем, діаграм і т. ін.

Третій розділ може носити проєктний характер. У цій частині роботи автор на основі аналізу фактичного матеріалу і результатів проведених досліджень повинен викласти суть власних пропозицій щодо вирішення поставлених у дослідженні завдань. Усі пропозиції та рекомендації повинні носити конкретний характер і бути доведені до рівня, що забезпечує їх практичне застосування.

Автор повинен відобразити ступінь новизни отриманих результатів та обґрунтувати доцільність їх застосування на практиці.

Увесь порядок викладу в роботі повинен бути підпорядкований меті дослідження, сформульованої автором.

Логічність побудови і цілеобумовленість викладу основного змісту досягається тільки тоді, коли кожен розділ має певне цільове призначення, пов'язаний із загальною метою роботи і є базою для наступного розділу (у разі його наявності).

У роботі треба стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати дослідження, уникати великої кількості загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології, невиправданого збільшення обсягу роботи.

У першому розділі (40 %) автор здійснює опис основних етапів у розвитку наукової думки в рамках зазначеної проблеми. Необхідно визначити основні логічні лінії в розвитку уявлень про предмет дослідження, а також актуальні сьогодні підходи до питання. Потім здійснюється ідентифікація автора в рамках одного з напрямів наукових досліджень, визначається сучасний рівень розробленості проблеми в рамках обраного автором напрямку. Виявляються недосліджені області досліджуваного явища, визначається актуальність та можливі напрями їх вивчення. У разі необхідності конструюється ідеальна модель досліджуваного явища, визначається методологія і здійснюється теоретичне обґрунтування пропонованих методів дослідження.

Під час написання першого розділу (так само як і роботи загалом) автор зобов'язаний давати посилання на авторів і джерела, з яких він запозичує матеріали або окремі результати. Цитування допускається тільки з обов'язковим використанням лапок. Не допускається компілятивний переказ текстів інших авторів.

У другому розділі (60 %) емпіричної роботи студент повинен сформулювати і продемонструвати вміння планувати і проводити емпіричне дослідження, а також уміння розробляти навчально-методичні матеріали.

В емпіричній частині роботи з вичерпно повнотою викладається власне дослідження автора з виявленням того нового, що він вносить у розробку проблеми або розвиток конкретних напрямів у відповідній галузі психології. Увесь порядок викладу в роботі повинен підпорядковуватися меті дослідження, що сформульована автором.

У першому розділі описуються методологія і методи дослідження, схема побудови дослідження, вибірка випробовуваних. Для опису відомих методів і психодіагностичних методик досить короткої анотації та посилань на відповідну літературу.

Психодіагностичні методики в дослідженні повинні добиратися таким чином, щоб з їх допомогою можна було правильно оцінити величину всіх чинників (зазвичай до і після експерименту).

У Вступі вже зазначено методи, які будуть використовуватися. У цьому параграфі вони знову вказуються, але при цьому з короткою характеристикою кожної методики. Якщо використовується методика не дуже поширена, то характеристика повинна бути більш докладною. Під час опису методик необхідно вказати їх авторів (та автора тієї модифікації, яку ви використовуєте), джерело, звідки взято варіант методики у вигляді посилання, а також дати короткий опис, навести інструкцію випробовуваному, показники, які визначаються методикою, їх коротку інтерпретацію. До опису методики входить вказівка призначення методики, форми і умови проведення, характеристика стимульного матеріалу (кількість питань або тверджень), відомості про те, на кого вона розрахована та ін.

Для отримання наукових результатів на цьому етапі роботи необхідно застосування методів статистичної обробки матеріалу, тобто методів, які оцінюють значимість отриманих результатів.

Якщо потрібно знайти зв'язок між якістьями або показниками, отриманими на одній групі, використовується один із коефіцієнтів кореляції – лінійний Пірсона (для нормально розподілених даних) або рангові Спірмена.

Дві групи можна порівняти між собою за середнім значенням, за розподілом даних, за частотою осіб з різними рівнями вираженості досліджуваного показника. Для цього використовуються інтервальні шкали. Крім цього, показники, виміряні в одній групі двічі, можна порівняти за частотою осіб, показники яких змінилися. Для перевірки статистичної достовірності диференціації (різниці) двох груп (експериментальної і контрольної) або значень показників в одній групі до і після експерименту використовують такі критерії:

– при порівнянні середніх значень показників застосовується t-критерій Стюдента, для порівняння індивідуального розкиду даних застосовується F – критерій Фішера.

Ці критерії є різними за своїм смисловим змістом, тому цілком можливим є використання двох критеріїв одночасно, оскільки висновки, зроблені з їх допомогою, можуть бути різні.

– якщо була використана шкала порядку (ранги), то можуть бути використані критерії: критерії Вілкоксона або Манна-Уїтні і інші. Але в порівнянні з t-критеріями ці критерії дуже малочутливі. Для встановлення достовірності відмінностей за ними необхідні великі обсяги вибірок.

Зазвичай у психологічних дослідженнях приймається достатнім 95 % рівень достовірності відмінностей. Відповідні формули і таблиці для оцінки достовірності відмінностей наводяться в усіх посібниках із математичної статистики. Там же можна знайти і досить просто сформульовані правила, формули обчислення середнього, моди і медіани розподілу, дисперсії.

Висновок повинен містити обґрунтовані висновки за результатами виконаної роботи.

У висновку підводяться підсумки зробленого в дослідженні вже не за змістом, а за формою. Тут варто написати про те, що поставлені завдання виконані, проведено аналіз робіт з обраної теми, підібрані методи дослідження, проведено експериментальне дослідження і т. ін. Можна підбити підсумки досягнення мети дослідження.

Насамкінець можна зупинитися на практичній значущості дослідження, описати можливі способи використання отриманих, даних, висновків тощо.

Також доречно вказати, як можуть бути використані матеріали курсової роботи, отримані за результатами розробленої програми, рекомендації, а також визначити можливості подальшого проведення дослідження.

Необхідно обґрунтувати вибір використовуваних методів і методик.

Розглянемо деякі ключові категорії, на які треба орієнтуватися в ході здійснення емпіричної частини дослідження.

Вибірка – це обмежена за чисельністю група об'єктів (у психології – випробовуваних, респондентів), спеціально відбирається з генеральної сукупності для вивчення її властивостей.

Рекомендації щодо визначення необхідного обсягу вибірки:

– Якщо необхідно порівняти 2 вибірки, їх загальна чисельність повинна бути не менше 25 осіб; чисельність порівнюваних вибірок повинна бути приблизно однаковою.

– Якщо вивчається взаємозв'язок між будь-якими властивостями, то обсяг вибірки повинен бути не менше 30–35 осіб.

– Найбільший обсяг вибірки необхідний при розробці діагностичної методики – від 200 до 2500 чоловік.

– У психологічних дослідженнях при використанні контрольної і експериментальної групи чисельність обох порівнюваних груп повинна бути не менше 30 осіб у кожній.

Склад вибірки повинен представляти генеральну сукупність, оскільки висновки, отримані в ході дослідження, передбачається в подальшому перенести на всю генеральну сукупність. Тому вибірка повинна бути репрезентативною. Автору курсової роботи необхідно використовувати спеціальні прийоми, які дозволять отримати достатню для дослідника репрезентативність вибірки: простий випадковий відбір і стратифікований випадковий відбір. У наступних пунктах розділу студентом описуються дані, отримані за допомогою методик результати дослідження. Автор роботи повинен статистично підтвердити достовірність отриманих результатів, запропонувати психологічну інтерпретацію даних і порівняти їх з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних дослідників. При цьому необхідно також викласти змістовний аспект статистичних висновків, визначити не тільки кількісну, але і якісну їх характеристику.

Для наочного уявлення отриманих за результатами дослідження даних використовуються різні прийоми, що полегшують візуальний аналіз отриманої інформації. До таких прийомів відносять таблиці, діаграми, графіки, гістограми.

Зазвичай у ході дослідження, що цікавить дослідника ознака вимірюється не в одного-двох, а у безлічі випробовуваних. Крім того, кожен об'єкт характеризується не одним, а цілою низкою ознак, вимірюваних у різних шкалах. Тому результати вимірювання для подальшого аналізу найчастіше репрезентують у вигляді таблиць вихідних даних (первинних даних). Кожен рядок такої таблиці зазвичай відповідає одному об'єкту, а кожен стовпець – певній вимірювальній властивості. Цю таблицю рекомендується розмістити в додаток.

Таблиця 2

Таблиця первинних даних

№	Стать	Вік	Тривожність	Самооцінка

У роботі автор для доказу встановлених у ході досліджень нових закономірностей або обґрунтування відповідних висновків узагальнює цифровий матеріал, представляючи його у вигляді таблиць у відповідних пунктах розділів. Аналітична оцінка експериментальних даних значно спрощується і прискорюється за табличного компонування. Логіка побудови таблиці, її структура повинні відповідати реалізації цілей, які автор ставить у роботі.

Наприклад, за необхідності продемонструвати гендерні відмінності в ступені вираженості показників особистісної тривожності у підлітків рекомендується побудувати таку таблицю:

Таблиця 3

Виразність показників рівня особистісної тривожності у підлітків

Тривожність		Хлопці		Дівчата		Усього	
		Кі-сть	%	Кі-сть	%	Кі-сть	%
особистісна	високий						
	середній						
	низький						

Невід’ємним етапом курсової роботи є статистичне опрацювання експериментальних даних. Ретельна математична обробка результатів дослідження покликана підтвердити теоретичні висновки і висновки за результатами курсової роботи. Варто зазначити, що при оформленні курсової роботи статистичні гіпотези і статистичні рішення, як правило, не наводяться. Зазвичай під час опису результатів указують критерій, наводять необхідні описові статистики, емпіричні значення критеріїв і, обов’язково, – рівень значимості (p). Потім формулюють змістовний висновок щодо перевірки гіпотези із зазначенням досягнутого або не досягнутого рівня значущості. Усі отримані в ході статистичної обробки результати необхідно змістовно інтерпретувати. Інтерпретація або пояснення отриманих результатів означає пошук відповіді на питання: як це сталося і чому? Пояснення треба залишити

після того, як у дослідженні встановлено якісь загальні факти або закономірності. Як і всі дослідження, хід пояснення регулюється первісною гіпотезою, але пошук його пояснення вимагає уточнення гіпотези, а іноді і виокремлення нової, для перевірки якої необхідна постановка нового емпіричного дослідження.

Необхідно зіставити отримані результати з первісною гіпотезою і відповісти на питання: як ці результати співвідносяться з гіпотезою, якою мірою ця гіпотеза підтверджується (або спростовується) результатами, як отримані дані співвідносяться з існуючими даними, відображеними в наукових публікаціях, до яких висновків підводить це зіставлення і т. ін. Якщо в ході обговорення з'являються нові гіпотези, які поки не мають аргументування, можна викласти їх і вказати можливі шляхи підтвердження.

У заключному розділі описуються методичні розробки, зроблені на основі отриманих у роботі результатів. Це можуть бути плани лекцій, лекції, спеціальні завдання для самостійної роботи студентів, тестові питання, психокорекційні технології, тренінгові програми, рекомендації і т. ін.

У другому розділі (20–25 стор.) теоретико-методичної роботи студент повинен сформулювати і продемонструвати здібності розробки навчально-методичних матеріалів: наприклад, програми тренінгу, комплекс курсу лекцій із теми курсової роботи; планів семінарських занять (з урахуванням різних форм їх проведення); контрольних питань і тем рефератів чи усних повідомлень; спеціальних завдань для самостійної роботи студентів, що дозволяють активізувати їхній творчий потенціал; списку використаних джерел для підготовки до семінарського заняття і виконання самостійної роботи з цієї теми (не більше 10 джерел). Така робота обов'язково повинна містити вказівки на впровадження в ході проходження виробничої практики методичних розробок або рекомендацій щодо подальшого їх використання (рекомендований контингент, база) і передбачуваний науково-практичний результат.

Програма тренінгу, включає такі структурні компоненти:

1. Пояснювальну записку, у якій повинна відображена мета тренінгу, а також міститися інформація про контингент та кількісний склад учасників тренінгової групи і часу реалізації програми тренінгу. У пояснювальній записці наводиться також опис структури і змісту програми, принципи її побудови та особливості роботи з нею.

2. Зміст тренінгової програми із зазначенням теми та мети кожного заняття (5–6 занять), з описом використовуваних процедур (мета вправи, час проведення, інструкція, питання для обговорення, рефлексія попереднього заняття на початку заняття і інтеграція отриманого досвіду в кінці).

3. Звіт про апробацію розробленої програми.

Опис практичного (лабораторного, семінарського) заняття включає в себе такі структурні компоненти:

1. Пояснювальну записку, у якій мають відобразитися мета заняття, його місце у викладі матеріалу дисципліни, структура (план) і короткий зміст.

2. Зміст заняття з зазначенням мети та теми кожної запропонованої активності.

3. Звіт про апробацію.

Наприкінці кожного розділу треба наводити короткі висновки, що дозволяє чітко сформулювати підсумки кожного етапу дослідження і дає можливість звільнити основні результати, отримані в ході роботи, від другорядних подробиць.

6. Висновки. Інтерпретаційна частина курсової роботи закінчується формулюванням висновків, які відображають зміст усіх поставлених у вступі завдань.

У висновках підбиваються підсумки виконаної роботи (яким чином формулювалися відповіді на викладені у вступі завдання дослідження) та перспективи подальшої розробки теми. Тому висновки мають особливе смислове навантаження.

Це основні результати дослідження (зокрема дані про підтвердження або спростування висунутої гіпотези), зроблені з урахуванням мети і завдань, заявлених у роботі. Розділ має складатися з декількох (3–5) розширених узагальнювальних пунктів, які підбивають підсумок виконаної роботи.

Об'єкт, предмет, мета, завдання прописуються у вступі роботи, задаючи напрям і зміст дослідження. У висновках ми ніби повертаємося до них: висновки дослідження мають відображати зміст усіх поставлених у вступі завдань і в сукупності «закривати» мету, тобто ми в кінці дослідження маємо резюмувати досягнення мети проведеного дослідження.

Обсяг висновків – до 2–2,5 сторінок.

7. Список використаних джерел. Список повинен містити перелік джерел інформації, використаних під час виконання курсової роботи та їх бібліографічний опис (Додаток М).

Список літератури, що використовується при роботі, складається в алфавітному порядку за загальноприйнятими правилами: прізвище та ініціали автора; повна і точна назва книги без лапок; відомості про видання; місце видання; назва видавництва без лапок; рік видання (без слова «рік» або скорочення «р.»). Якщо на титульній сторінці відсутнє прізвище автора, то запис даних про книгу починають з її назви, після чого вказують ініціали та прізвище редактора і далі – усі інші елементи.

Перелік літератури, використаної в роботі, повинен включати:

- класичні дослідження теоретичного або експериментального типу щодо аналізованої проблеми;
- історію і методологію дослідження проблеми;
- дослідження, що відображають сучасний стан проблеми, ступінь і характер її вивченості на сьогодні.

У списку використаних джерел можуть бути представлені монографії, монографічні збірники, статті з професійних журналів. Дозволяється присутність у роботі посилань на автореферати дисертацій, тези конференцій, конгресів, симпозіумів та ін.

У списку літератури повинні бути відображені як сучасні (останні 5 років) джерела, так і класичні науково-практичні роботи.

Допускається використання джерел із суміжних наук, якщо це робить аналіз проблеми більш системним і цілісним.

Загальний обсяг списку повинен становити не менше 30 джерел (включаючи Інтернет-ресурси). Наявність літературного джерела в списку має бути обґрунтовано наявністю мінімум одного посилання на нього в тексті курсової роботи.

Список повинен бути оформлений відповідно до вимог оформлення.

В Україні 01 липня 2016 р. набув чинності ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання», який установлює види бібпосилань, правила та особливості їхнього складання і розміщування в документах.

Стандарт розроблено фахівцями Книжкової палати України імені Івана Федорова і його дія поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації. Зазначено, що «Стандарт призначено авторам творів, видавцям, фахівцям редакцій засобів масової інформації, інформаційних центрів тощо».

ДСТУ 8302:2015 містить інформацію про:

- види бібліографічних посилань та правила їхнього складання;
- особливості складання комплексного бібліографічного посилання;
- особливості складання бібліографічного посилання на електронний ресурс;
- особливості складання бібліографічного посилання на архівний документ.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 дивись у Додатку М.

8. Додатки

Додатки повинні включати допоміжний або додатковий матеріал, який перенавантажує текст основної частини роботи, але необхідний для повноти її сприйняття і оцінки практичної значущості (копії документів, таблиці допоміжних цифрових даних, ілюстрації допоміжного характеру, роздруківки та інші матеріали).

Кожен додаток має свій заголовок і починається з нової сторінки, їх кількість не обмежується. Позначаються вони великими літерами української абетки (за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Б), наприклад, «Додаток А». Нумерація сторінок курсової роботи, на яких розміщені додатки, не проводиться.

За необхідності в додатки треба включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи, оцінки якості її виконання:

- проміжні математичні докази, формули і розрахунки, оцінки похибки вимірювань;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- опис корекційних, розвивальних занять;
- акти впровадження.

Обов'язковим компонентом програми повинні бути первинні матеріали (бланки відповідей, рис. та ін.).

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Оформлення будь-якої атестаційної роботи, зокрема й курсової – одна з найважливіших стадій.

Основне завдання етапу оформлення – надання тексту відповідної форми, оскільки курсова робота – це формальне кваліфікаційне дослідження, і її оформлення має відповідати загальноприйнятим вимогам.

Нижче ми представляємо ряд формальних правил, що пред'являються до оформлення тексту атестаційної роботи.

Обсяг комплексної курсової роботи 3 курсу з вікової та соціальної психології складає 35–40 сторінок та курсової роботи 5 курсу з Психології саморозвитку особистості становить у середньому 40–50 сторінок.

Текст повинен бути роздрукований на комп'ютері на одній стороні стандартного аркуша білого паперу формату А4 (210x297мм) через 1,5 інтервалу.

Треба використовувати шрифт Times New Roman Суг (кегль 14).

Розмір лівого берега 30 мм правого – 10 мм, верхнього і нижнього – по 20 мм.

Усі сторінки нумеруються, починаючи з титульного листа (на титульному аркуші номер сторінки не ставиться). Цифру, що позначає порядковий номер сторінки, ставлять праворуч у верхньому куті сторінки.

Кожен розділ починається з нової сторінки. Це правило стосується інших основних структурних частин роботи: вступу, розділів, висновків, бібліографічного списку, додатків.

Помилки, описки і графічні неточності, виявлені в процесі оформлення курсової роботи, допускається виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці виправлення чорнилом відповідного кольору.

Найменування структурних елементів курсової роботи, таких, як «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ 1, 2...», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються ВЕЛИКИМИ прописними літерами з вирівнюванням посередині рядків, використовуючи напівжирний шрифт із розміром 14 пунктів. Так само оформлюються заголовки розділів.

Увага! Після написання номера розділу крапка не ставиться: «РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ...», «РОЗДІЛ 2 ДОСЛІ-

ДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ...», перед заголовком залишається пробіл.

Заголовки пунктів друкують малими буквами (окрім заглавної великої) з абзацного відступу 1,25 із вирівнюванням по ширині сторінки, крапку наприкінці заголовка не ставлять.

Якщо заголовок складається із двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Відстань між заголовком розділу та підрозділом має складати два інтервали, між підрозділом та текстом – становити один рядок.

Слово *пункт* не використовується.

Нумерація сторінок, параграфа, підпункту, малюнків, таблиць, формул і додатків дається арабськими цифрами без знака №.

Кожну структурну частину курсової роботи треба починати з нової сторінки.

Речення, що починаються з нового рядка (абзацу), друкують з **абзацним відступом** від початку рядка, рівним 1,25 мм.

У курсових роботах використовуються **скорочення**. При цьому застосовуються три основні способи:

- 1) зберігається тільки перша (початкова) літера слова (місто – м);
- 2) зберігається частина слова, відкидаються закінчення та суфікс (медичний – мед.);
- 3) пропускається кілька літер у слові, замість яких ставиться дефіс (університет – ун-т).

При цьому скорочення повинно закінчуватися на приголосний звук і не закінчуватися на голосний (якщо вона не початкова буква в слові), на букву «і», на м'який і твердий знак.

Необхідно правильно оформлювати загальноприйняті умовні скорочення. Після перерахування пишуть тобто (тобто), і т. ін. (і таке інше), та ін. (та інші), і ін. (і інші), тощо; при посиланнях: див. (дивися), пор. (порівняй); при цифровому позначенні століть і років: ст. (століття), р. (рік), рр. (роки).

Після скорочень одиниць, довжини, маси, об'єму крапка не ставиться.

Перерахування, що зустрічаються в тексті, рекомендується оформлювати так: якщо перерахування складаються з окремих слів або словосполучень, то вони пишуться в рядок і оформляються за допомогою нумерації арабськими цифрами або латинськими літерами і через кому; наприклад: у сучасній державі можна виділити такі соціальні верстви: 1) верхній, 2) середній, 3) базовий, 4) нижній і 5) «соціальне дно».

Якщо перерахування складаються із розгорнутих висловів зі своїми знаками пунктуації, то частини перерахування найчастіше пишуться з

**Методичні вказівки для виконання курсових робіт 3 курсу
(комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології)
зі спеціальності 053 «Психологія»**

нового рядка і відокремлюються один від одного крапкою з комою; наприклад: капіталістичний лад характеризується:

- а)
- б)
- в)

Таблиці, графіки, фотографії, ілюстрації зазвичай розташовують на окремих аркушах як додатки до тексту; проте можливо поміщати деякі таблиці, графіки та ілюстрації в основний текст курсової роботи, якщо логіка викладу вимагає звернення безпосередньо до графічних і табличних форм.

Основні вимоги, яким повинна відповідати таблиця:

- достовірність даних;
- компактність і наочність узагальнених даних;
- логічний взаємозв'язок елементів таблиці;
- послідовність розміщення граф і стовпців повинна забезпечити зручність аналітичної оцінки даних.

Наприклад, для ілюстрації виявлених відмінностей за рівнем емпатії у хлопчиків і дівчаток рекомендується побудувати таку таблицю:

Таблиця 4

Відмінності у рівнях емпатії між хлопцями та дівчатами

Види емпатії	U	Рівень статистичної значущості
Емпатія по відношенню до батьків	1658,5	0,302
Емпатія по відношенню до тварин	1433,5	0,029*
Емпатія по відношенню до людей похилого віку	1532,5	0,094
Емпатія по відношенню до дітей	1221	0,002 **
Емпатія по відношенню до героїв художніх фільмів	1314,5	0,005**

До таблиці необхідно додати примітку, що містить інформацію щодо рівня статистичної значущості, на якому виявлено відмінності:

* – <0,05

** – <0,01

Ілюстрації (фотографії, рисунки, креслення, схеми, діаграми, графіки, карти та інше) служать для наочного уявлення в роботі характеристик об'єктів дослідження, отриманих теоретичних і (або) експериментальних даних і виявлених закономірностей.

Діаграма – один зі способів графічного зображення залежності між величинами. Діаграми складаються для наочного зображення і використовуються при аналізі значного обсягу даних. Розрізняють діаграми площинні, лінійні та об'ємні. Найбільш часто для представлення даних використовуються лінійні діаграми і площинні (стовпчикові і секторні).

Графіки – це ілюстрації, на яких результати обробки числових даних дослідження відображаються через умовні зображення величин і їх відношення за допомогою геометричних фігур, точок і ліній графічно.

Оформлення цитат. *Цитата* – частина запозиченого автором тексту, що використовується у своїй роботі. Головне правило – зберігати авторство висловлювань при користуванні цитатами. Для цього всі використовувані цитати відзначаються лапками.

Якщо цитата повністю відтворює зміст цитованого тексту, вона починається з великої букви; якщо цитата включена на правах частини в зміст авторського тексту, вона пишеться з малої (маленької) літери.

Якщо в цитату ввійшла тільки частина змісту цитованого джерела, то або після лапки ставиться три крапки і цитата починається з маленької літери, або цитата починається з великої літери і закінчується трьома крапками, *наприклад*: Г. Спенсер вважав явища суспільного життя «... наступними загальним світовим законам, як і всі інші природні явища» [7, с. 38].

Цитата починається з малої літери і тоді, коли вона органічно входить до складу змісту, незалежно від того, як вона починалася в джерелі; *наприклад*: П. А. Сорокін писав, що «унікальні умови революції дають можливість перевірити багато соціологічних положень» [28, с. 147].

Оформлення бібліографічних посилань

Бібліографічне посилання – сукупність бібліографічних відомостей про цитовані або згадані в тексті інші документи, які необхідні для його ідентифікації і пошуку, що також треба оформляти за правилами.

При оформленні бібліографічних посилань допустимі деякі відхилення від загальних правил бібліографічного опису джерел. Так, якщо посилання включене в текст, то на нього поширюються правила оформлення тексту, а не бібліографічного опису. Наприклад, у тексті назви книг даються в лапках, а в бібліографічному списку – без лапок, ініціали авторів повинні йти перед прізвищем, а в списку – після прізвища. Якщо текст цитується не за першоджерелом, а за іншим виданням чи документом, то посилання треба починати так: «Цит. за:». Якщо неможливо плавно й логічно перейти до посилання в тексті, до якого воно належить, то користуються початковими словами «Див.».

За місцем розташування відносно основного тексту бібліографічні посилання (виноски) бувають:

- 1) внутрішньотекстовими, тобто є нерозривною частиною основного тексту;
- 2) підрядкові, тобто винесені з тексту вниз сторінки;
- 3) затекстовими, тобто винесені за текст усього дослідження або його частини.

Внутрішньотекстові посилання використовують, коли значна частина посилання увійшла в основний текст дисертації так органічно, що вилучити її неможливо. Тоді в дужках вказують лише вихідні дані і номер сторінки, на якій надруковано цитоване місце, або тільки вихідні дані (якщо номер сторінки вказано в тексті), або тільки номер сторінки (якщо посилання повторне).

Підрядкові посилання на джерела дають у тексті роботи, якщо посилання потрібні у процесі читання, а всередині тексту їх розмістити неможливо або небажано.

Якщо посилання наводять наприкінці кожної сторінки у вигляді підрядкових посилань, для зв'язку їх з текстом використовують знаки виноска у вигляді цифри або зірочки. Якщо посилань більше чотирьох, то використовувати зірочки недоцільно.

Повний опис джерела дається тільки при першій виносці. При повторних посиланнях замість заголовка, пишуть «Вказ. твор.». Якщо кілька посилань на одне й те саме джерело розміщується на одній сторінці, то у виносках пишуть «Там само» і номер сторінки, на яку дається посилання.

Існує кілька способів зв'язку основного тексту з описом джерела. Зазвичай для цієї мети слугує порядковий номер джерела, зазначеного в бібліографічному списку, а в основному тексті цей номер береться у квадратні дужки, *наприклад*: [73, с. 62], що означає: джерело в списку 73, сторінка 62.

Коли в основному тексті згадані прізвище автора і назва статті, в підрядковий посиланням можна обмежитися описом самого видання. У тих випадках, коли доводиться оперувати великим числом джерел, застосовують затекстові бібліографічні посилання.

Правила – зразки оформлення – бібліографічного апарату представлені в Додатку М.

Посилання в тексті на номер малюнка, таблиці, сторінки, глави пишуть скорочено і без значка №, *наприклад*: рис. 7, табл. 9, с. 73, розд. 6. Якщо зазначені слова не супроводжуються порядковим номером, то їх треба писати в тексті повністю, без скорочень; *наприклад*: «з рисунка видно, що ...», «дані таблиці показують, що ...» і т. ін.

Посилання в тексті на окремий розділ роботи, що не входить до складу цієї фрази, беруть у круглі дужки, і використовують скорочення «див.»; *наприклад*: (див. додаток А). Підрядкові посилання (виноски) друкують з абзацного відступу арабськими цифрами без дужки і розміщують вище тексту рядка. Від основного тексту виноска відділяється суцільною короткою характеристикою.

Обов'язково дотримуватися цих правил під час оформлення курсової роботи.

При захисті комісія знижає оцінку за неправильне або недбале оформлення роботи.

Курсова робота повинна оформлюватися в папці з прозорою обкладинкою.

ВИМОГИ ДО ПРОЦЕДУРИ ЗАХИСТУ ТА ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Оцінка роботи виставляється спеціально сформованою комісією. До комісії зазвичай входять викладачі кафедри, керівники курсових робіт.

Захист курсової роботи проводиться відкрито, із запрошенням студентів і викладачів кафедри.

Оцінка за курсову роботу складається з 3 складових:

1) *якість* (зміст і формальна відповідність вимогам) *власне курсової роботи*,

2) *якість доповіді на захисті* (уміння донести і пояснити у відведений час сутність дослідження, його особливості);

3) *якість відповідей на запитання членів комісії за темою курсової роботи*.

Передусім, до моменту захисту студент повинен підготувати текст курсової роботи в роздрукованому вигляді. Курсова робота повинна відповідати формальним вимогам, що пред'являються до оформлення (див. вище). Треба знати, що текст роботи є для кафедри звітним документом, і після захисту залишається на кафедрі. Якщо студент має бажання залишити примірник курсової роботи собі, то треба підготувати до захисту два примірники. Курсова робота за день до захисту повинна бути здана на кафедру для можливості ознайомлення з нею членів комісії. Факт наявності роботи на кафедрі за день до захисту є критерієм готовності студента вийти на захист, а для членів комісії та формальним критерієм допуску самого студента до захисту. Робота здається в теці з прозорою обкладинкою, із підписами на титульному аркуші самого студента і керівника курсової роботи.

Крім готовності текстової частини курсової роботи до дня захисту, студенту треба підготувати доповідь свого виступу. Доповідь для зручності студента повинен бути підготовлений у текстовому (роздрукованому) вигляді і не повинен перевищувати при прочитанні 10 хвилин. Зазвичай комісія на захист просить повідомляти зміст курсової роботи в межах 7 хвилин.

Структура доповіді деякою мірою повторює структуру введення курсової роботи. У доповідь включають опис проблеми, мети, вирішуваних завдань дослідження; опис об'єкта, предмета.

Перед захистом текст усної доповіді повинен бути показаний (узгоджений) із керівником і вчитаний «на час».

Так само студент повинен обговорити з керівником коло питань за темою курсової роботи і підготувати варіанти відповідей на ці питання.

У процесі захисту курсової роботи відповіді на запитання членів комісії повинні бути лаконічними та відповідати представленим у роботі даним (висновкам теоретичної частини та результатам експериментальної).

Поведінка студента на захисті курсової роботи має відповідати нормам наукової етики. Треба уважно вислухати питання, подякувати, за необхідності у ввічливій формі уточнити сутність питання. Вас не повинні бентежити вимоги членів комісії повторити вже сказане Вами раніше в доповіді: під час доповіді член комісії може пропустити будь-яку інформацію, перевіряючи текстову частину курсової роботи.

Допуск до захисту і критерії оцінки курсової роботи:

Завершена і належним чином оформлена курсова робота подається не пізніше встановленого терміну на кафедрі.

Перевірена науковим керівником і допущена до захисту курсова робота повертається студенту для підготовки її до захисту. Автор має право доопрацювати, виправити представлений матеріал, додати нові сторінки до перевіреного тексту. Позначки, питання і зауваження керівника, як і весь старий текст, не можуть бути вилючені з роботи.

Захист курсових робіт є важливим і завершальним етапом. Захист може здійснюватися як в індивідуальному порядку – перед науковим керівником, так і в присутності інших студентів.

Як було зазначено вище, для формального допуску до захисту курсової роботи студенту (слухачу) досить здати один екземпляр готової курсової роботи на кафедру за день до офіційного терміну захисту. Курсова робота повинна бути підписана самим студентом і перевірена і завізована керівником. Керівник ставить число, коли була перевірена робота, своє прізвище та ініціали, резолюцію (рекомендується або не рекомендується до захисту ця робота) і рекомендовану оцінку.

Загальні критерії оцінювання:

1) Оцінка змістовних характеристик курсової роботи.

Кількість і характер літературних джерел, ґрунтовність узагальнень і висновків, логічність викладу матеріалу.

Відповідність методів дослідження його меті та завданням; відношення кількісного і якісного аналізу даних, отриманих у ході дослідження, а також повнота їх інтерпретації, достовірність висновків; логічність і обґрунтованість побудови корекційних / тренінгових програм (для методичних робіт); ступінь самостійності та креативності під час написання роботи.

1. Актуальність цієї теми.

Усі теми, представлені кафедрою, є актуальними, проте в разі написання роботи за замовною тематикою її актуальність підвищується. Курсова робота повинна складатися з декількох розділів, вступу, висновків, додатків та списку використаних джерел.

2. Повнота розкриття теми.

Тема курсової роботи повинна бути повністю розкрита; детально розглянуті всі аспекти теми. Усі питання мають розглядатися логічно, відповідно до певної послідовності.

3. Структура роботи.

- Логічність складання плану, викладу основних питань.
- Самостійність написання роботи.
- Наявність аргументованої точки зору автора.
- Стиль викладу.
- Наявність дискусійних питань.
- Робота має бути написана студентом самостійно; використання матеріалів наукової літератури і нормативно-правової документації оформлюється у вигляді цитат.

- У роботі має простежуватися аргументована думка автора.
- Стиль викладу – науковий, не допускається застосування розмовного стилю, стилю газетної статті і т. ін.

- У роботі має бути відображено знання автором усіх точок зору з указаної теми.

- У процесі написання роботи повинні використовуватися матеріали періодичної преси за останні місяці. Автор повинен відобразити в роботі всі зміни в законодавчих та інструктивних матеріалах із теми.

- У роботі бажано відобразити зарубіжний та історичний досвід.

- Робота повинна бути акуратно оформлена.

II) Оцінка оформлення курсової роботи.

Обсяг роботи, наявність необхідних структурних компонентів (вступу, загальної характеристики роботи, розділів, висновків за розділами, висновків, списку використаних джерел, додатків);

Відповідність курсової роботи вимогам щодо її оформлення (акуратність, грамотність, наявність посилань на використану при підготовці роботи літературу);

- Науковість стилю викладу.

Правильне оформлення цитат, посилань, списку використаних джерел і т. ін.

Робота повинна подаватися у встановлені кафедрою терміни.

Оцінка ставиться з урахуванням захисту.

1. Оцінці «відмінно» (90–100 б.) відповідає курсова робота, у якій: (а) дотримано всіх вимог, що висуваються до оформлення текстової частини та змістом; (б) під час захисту автору вдалося повно і якісно донести зміст роботи членам комісії і колегам, вигідно усно і візуально уявити роботу; (в) повно відповісти на всі пропозиції, що надійшли питання, що стосуються як процедури планування та проведення експерименту, так і інтерпретації отриманих даних.

2. Оцінці «добре» (75–89 б.) відповідає робота, у якій допущені: (а) незначні помилки в оформленні (наприклад, неправильно оформлені бібліографічні посилання); (б) незначні помилки в змісті (наприклад, при правильному виборі статистичної процедури недостатньо повно обґрунтований вибір критерію); (в) недоліки в презентації роботи (наприклад, учню не вдалося за відведений час представити результати роботи комісії); (г) помилки у відповідях на питання, що виникли в процесі захисту.

3. Оцінці «задовільно» (60–74 б.) відповідає робота, у якій допущені значні помилки в оформленні та / або змісті (наприклад, пропущений підрозділ у змісті). На таку оцінку заслуговує також робота, під час захисту якої студент не зміг представити отримані результати (заплутався у власних результатах і висновках) або не зміг відповісти на ряд питань членів комісії.

4. Оцінці «незадовільно» (менше 60 б.) відповідає робота з одним або декількома з нижче наведених серйозних зауважень: (а) мають місце грубі помилки змістовного плану; (б) курсова робота формально не відповідає описаним вище вимогам; (в) під час презентації роботи студент продемонстрував слабе володіння предметом, не орієнтується у своєму дослідженні, демонструє нерозуміння принципів побудови експериментального дослідження; (г) не було отримано відповідей на більшість питань, поставлених студентові членами комісії.

ОРІЄНТОВНИЙ СПИСОК ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ

Теми комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології для студентів 3 курсу зі спеціальності 05 Психологія

Вікова психологія

1. Оволодіння дитиною соціального досвіду людства як основа розумового розвитку і формування особистості.
2. Дослідження динаміки психічного розвитку в онтогенезі – актуальна проблема сучасної психології розвитку.
3. Формування спрямованості особистості школяра.
4. Формування характеру школяра.
5. Розвиток і формування здібностей школярів.
6. Навчальна діяльність як фактор психічного розвитку школярів.
7. Гра – провідна діяльність дошкільника.
8. Особливості спілкування дошкільників з однолітками.
9. Особливості прояву темпераменту в дошкільному віці.
10. Розвиток творчої діяльності дошкільнят.
11. Особливості уваги дошкільника та організації його діяльності.
12. Відхилення в поведінці дітей, що гіпер- і гіпоопікувані.
13. Переживання особистої невдачі в дитячому віці.
14. Прояви анімізму в сприйнятті явищ дійсності в дитячому віці.
15. Психологічна готовність дитини до навчання в школі.
16. Психологічна готовність молодшого школяра до навчання в середній школі.
17. Психологічні особливості формування понять молодших школярів із різних навчальних предметів.
18. Формування розумових дій у молодших школярів у процесі навчання.
19. Формування мотивів навчання у молодшого школяра.
20. Психологічні особливості міжособистісних відносин у колективі молодших школярів.
21. Особливості емоційних реакцій молодших школярів.
22. Особливості знань моральних категорій молодших школярів.
23. Особливості моральних проявів молодшого школяра в умовах різного соціального контролю.

24. Розуміння і емоційне ставлення до соціальних явищ молодших школярів.
25. Роль конкретного і абстрактного в розумінні моральних явищ молодшими школярами.
26. Особливості сприйняття молодшими школярами вчителя.
27. Психологічний аналіз причин неуспішності молодших школярів.
28. Особливості оцінки та самооцінки в молодшому шкільному віці.
29. Мотиви навчальної діяльності та поведінки молодшого школяра.
30. Особливості взаємин молодших школярів колективі.
31. Молодший школяр і молодший підліток: порівняльна психологічна характеристика.
32. Молодший і старший підліток: порівняльна психологічна характеристика.
33. Психологічні причини поведінки «важких» підлітків і шляхи корекції їхньої особистості.
34. Психологічні проблеми спілкування в підлітковому віці.
35. Психологічно обґрунтовані шляхи впливу на підлітків.
36. Вплив громадської думки класу та мікрогрупи на негативні прояви підлітка.
37. Корекція поведінки учнів підліткового віку.
38. Особливості емоційних станів підлітків.
39. Причини ізоляції підлітка в шкільному колективі і її вплив на поведінку школяра.
40. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій у підлітковому віці.
41. Особливості уявлень про «Я» в підлітковому віці.
42. Гендерні відмінності підлітків у виборі способів утвердження своєї особистості.
43. Статева ідентичність і сексуальна поведінка в юнацькому віці.
44. Релігійні вірування в юнацькому віці.
45. Стать і професійні орієнтації в юнацькому віці.
46. Становлення ідентичності в юнацькому віці.
47. Психосоціальний розвиток у ранній дорослості: сім'я, робота і спосіб життя.
48. Психосоціальний розвиток у зрілому віці: спадкоємність і зміни в розвитку особистості.
49. Збереження і редагування когнітивних можливостей у середній дорослості.
50. Основні фактори зміни кар'єри в середній дорослості.
51. Батьківство і розвиток дорослих.
52. Фізичний і когнітивний розвиток у пізній дорослості.

53. Мотиви та значення праці дорослої людини.
54. Вихід на пенсію: зміна статусу.
55. Когнітивні зміни в процесі старіння.
56. Особистість і старіння.

Соціальна психологія

1. Проблеми вибору супутника життя і створення сім'ї.
2. Психологічні особливості комунікативної компетентності людей із різним соціальним статусом.
3. Основні психологічні чинники поведінки особистості в конфлікті.
4. Соціально-психологічні особливості сучасної реклами.
5. Психологічна характеристика політичної свідомості.
6. Рольові конфлікти особистості.
7. Особливості в розумінні невербальної комунікації в інтровертів і екстравертів.
8. Наукометричний аналіз основних напрямів науково-популярної психологічної літератури.
9. Психологічна маніпуляція в спілкуванні.
10. Стиль спілкування і тривожність.
11. Сприйняття негативної і позитивної поведінки в осіб своєї і протилежної статі.
12. Соціальні та психологічні фактори задоволеності шлюбом у молодих сім'ях.
13. Психологічні чинники відбору персоналу.
14. Тренінгові методи підвищення ефективності професійної діяльності.
15. Життєві стереотипи в процесах каузальної атрибуції.
16. Особливості спілкування людей похилого віку.
17. Політична компетентність і основні чинники її формування.
18. Розмір малої групи і характер лідерства в ній.
19. Реклама як засіб формування позитивного іміджу навчального закладу.
20. Корекція і управління конфліктом.
21. Стратегії вирішення конфліктів у дитячому віці.
22. Конструктивна і деструктивна функції міжособистісного конфлікту.
23. Образ партнера і оцінка його позиції в конфлікті.
24. Локус контролю в сприйнятті соціальної відповідальності.
25. Вікові відмінності в невербальній комунікації.

26. Поняття експресивного репертуару людини залежно від соціальних факторів.
27. Розвиток здібностей до адекватного розуміння невербальної поведінки.
28. Зміст і значення явища стереотипізації в міжособистісному спілкуванні.
29. Форми і етапи розвитку емпатії у спільній діяльності.
30. Співпраця та суперництво як види взаємодії.
31. Рольова диференціація в групі і її динаміка.
32. Соціально-психологічні закономірності адаптації особистості в групі.
33. Зовнішні та внутрішні протиріччя життєдіяльності групи як джерело її розвитку.
34. Проблема співвідношення групового та індивідуального рішення.
35. Ефективність групової діяльності і задоволеність членством у групі.
36. Характерологічні особливості і специфіка національної самосвідомості особистості.
37. Галузі й динаміка соціалізації в зрілому віці.
38. Соціальні установки в регуляції соціальної поведінки особистості.
39. Проблема нормотворення в групі.
40. Феномен групового тиску.
41. Співвідношення «публічної» і «особистої» конформності.
42. Феномен підпорядкування авторитету в ділових і міжособистісних відносинах.
43. Основні фактори успішності функціонування групи.
44. Міжособистісні відносини безпосередньої залежності.
45. Масові явища у великих групах.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ (СЛОВНИК-ДОВІДНИК)

Абзац (нім. absatz від дієсл. absatzte – відсувати) – відступ у початковому рядку, яким починається виклад нової думки в тексті, а також частина тексту від відступу до відступу, об'єднана однією мікротемою.

Автор (лат. autor – письменник) – людина, яка написала будь-яку працю, твір, лист та ін. або розробила якийсь план, проект тощо.

Автореферат дисертації – наукове видання у вигляді брошури, яка містить складений автором реферат його дослідження, висунутого на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук.

Аналіз (гр. analysis – розклад, розчленування) – умовний поділ цілого на частини для поглибленого пізнання його окремих рис, властивостей.

Анкета – упорядкований за змістом і формою набір запитань і слововловувань, оформлений у вигляді опитувального бланку.

Анотація (лат. annotatio – зауваження, примітка) – коротка загальна характеристика книжки або її частини, статті, рукопису тощо. Вміщує стисло інформацію про зміст праці, відомості про автора та читацьке призначення, деколи – витяги з рецензії або посилання на них, виклад короткої історії твору. Анотації подаються у видавничих проспектах, бібліографічних картках, на звороті титульної сторінки книжки.

Аргумент (лат. argumentum від arguo – показую, виявляю) – логічний довід, що слугує основою доказу.

Аргументувати – доводити, наводити аргумент.

Аспект (лат. aspectus – погляд, вид) – кут зору, під яким розглядається об'єкт дослідження.

Аспірант (лат. aspirans (aspirantis) – той, що домагається) – особа, яка готується до наукової чи педагогічної діяльності у закладі вищої освіти або науково-дослідному інституті.

Аспірантура – система підготовки викладацьких і наукових кадрів у закладах вищої освіти і науково-дослідних інститутах.

Бесіда – один із прийомів вивчення психіки особистості. Бесіда є також ефективним засобом спілкування людей, виявлення думки окремих осіб і всієї групи, формування суспільно необхідних поглядів тощо.

Бібліографія (гр. biblion – книга, grapho – пишу) – галузь науково-практичної діяльності, яка полягає в підготовці і поширенні науково-

систематизованої інформації про книги та інші видання. Продукцією бібліографічної діяльності є бібліографічні посібники і будь-які бібліографічні матеріали: описи, картотеки, списки тощо.

Бібліографією називається і список (реєстр) наукових джерел, використаних у процесі написання наукової роботи.

Брошура (фр. *brochure* – шивати) – друкований твір обсягом не менше 5 і не більше 48 сторінок. В історії книговидавництва стала попередницею газет і журналів. Форма брошури досить містка для пропаганди, роз'яснення важливих питань актуального політичного життя, наукових проблем; крім того, брошура є оптимальною формою книги в екстремальних умовах – наприклад, за нестачі методичних посібників, підручників.

Бюлетень (фр. *bulletin*, з італ. *bulletino* – записка, папірець, від лат. *bullā* – грамота) – періодичне інформаційне видання товариства, організації, закладу.

Вербальний (лат. *verbalis*, від *verbum* – слово) – словесний, усний.

Видання – твір друку, який має самостійне поліграфічне оформлення, встановлені вихідні дані і призначений для поширення вміщеної в ньому інформації. За редакцією тексту видання може бути 2-ге, 3-тє тощо, а також стереотипне, виправлене, доповнене, перероблене, факсимільне, офіційне, кишенькове, мініатюрне та ін. Найповнішим є академічне видання.

Визначення – формулювання, вислів, у якому розкривається зміст чого-небудь, його істотні ознаки, наукове значення. Синонім – дефініція.

Відгук – характеристика наукової роботи, здійснена науковим керівником щодо її якості, ступеня самостійності в опрацюванні теми, сформованості основних умінь та навичок наукової роботи та викладення результатів у вигляді дипломного (магістерського) дослідження; завершується оцінкою за чотирибальною шкалою.

Віртуальний (лат. *virtualis* – сильний, здібний) – можливий, такий, що може і повинен проявитися, здійснитися за певних умов.

Гіпотеза (гр. *hypothesis* – припущення) – наукове припущення, передбачення, яке висувається для з'ясування певних явищ і вимагає свого підтвердження чи заперечення.

Дедукція (лат. *deductio* – виведення) – різновид умовиводів від загального до часткового, коли на основі багатьох окремих конкретних випадків роблять узагальнений висновок щодо всієї сукупності таких випадків.

Дисертація (лат. *dissertatio* – розмірковування, дослідження) – науковий твір, виконаний у формі рукопису, який є кваліфікаційною роботою, висувається на здобуття наукового ступеня кандидата або

доктора наук і прилюдно захищається. Дисертація має виявити науково-практичний рівень дослідження.

Дискусія (лат. *discussio* – дослідження, розгляд) публічне обговорення якогось питання, проблеми.

Диференціація (лат. *differentia* – різниця) – розподіл, розчленування, розшарування цілого на окремі, різні частини, форми, ступені.

Догма (гр. *Dogma* – думка, поняття, вчення, ідея) – положення, що приймається як незаперечне без доказів, критики, врахування конкретних умов; незаперечна істина.

Доказ – логічна дія, у процесі якої істинність певної думки обґрунтовується за допомогою інших думок, вірогідність яких доведена практикою.

Документ (лат. *documentum* – доказ, свідчення) – матеріальний носій інформації, створений із метою її передачі та збереження.

Доповідь – усний жанр наукового стилю, розрахований на обізнаних слухачів, для якого характерний повний виклад певних питань із висновками і пропозиціями; може бути предметом обговорення. Звітна доповідь – це промова, у якій науковець повідомляє про здійснену ним за певний час роботу, аналізує та оцінює її результати, інколи ставить завдання на майбутнє.

Доцент (лат. *docentis* – той, хто навчає) – вчене звання і посада викладача ЗВО, що надається докторам, кандидатам наук або висококваліфікованим спеціалістам без наукового ступеня, які мають певний стаж викладацької роботи у закладі вищої освіти, науковій праці або винаходи.

Експеримент (лат. *experimentum*, від *experior* – випробовую) – спроба, досвід; один з основних методів наукового дослідження явищ.

Емпіричне дослідження (гр. *empeiria* – досвід) спрямоване безпосередньо на об'єкт, що вивчається. Спирається на дані спостереження та експерименту. У ході емпіричного дослідження встановлюються нові факти, проводиться їх узагальнення.

Завдання дослідження – мінімум запитань, що впливають із аналізу об'єкта під кутом зору поставленої мети; завдання, які треба розв'язати для досягнення мети.

Ідея (гр. *idea* – поняття, уявлення) – визначальне положення в системі поглядів, теорій та ін.; думка, задум; основна думка чогонебудь, наприклад, художнього, наукового або політичного твору.

Ілюстрація (лат. *illustrare* – роз'яснювати) – зображення, малюнок у тексті книжки, що пояснює її зміст; наочне пояснення або доповнення до тексту у вигляді прикладу, таблиці, діаграми, графіка, схеми, фотографії, креслення, карти та ін.

Індукція – різновид умовиводу від окремих, часткових фактів і положень до загальних висновків.

Інтерв'ю (англ. interview – зустріч, бесіда) – метод соціологічних, лінгвістичних, психологічних досліджень у вигляді бесіди дослідника (інтерв'юера) з особами або групами людей за заздалегідь розробленим планом.

Інформація (лат. information – роз'яснення, виклад) – відомості, що передаються в процесі взаємозв'язку, а також сам процес передачі і одержання цих відомостей.

Каталог (гр. katalogos – список) – систематичний перелік книг, статей, експонатів тощо для полегшення їх пошуку. У бібліотечній практиці складається з метою інформування про фонди бібліотеки і сприяння їх використанню. Розрізняють каталоги: алфавітний, генеральний (центральный), службовий, спеціальний, предметний, систематичний, читацький.

Категорія (гр. kategoria – обвинувачення, ознака) – поняття, що віддзеркалює найсуттєвіші загальні властивості та співвідношення явищ дійсності й пізнання; група явищ, предметів, осіб, поєднаних спільними ознаками.

Ключове слово – слово чи словосполучення, яке найбільш повно чи специфічно характеризує зміст наукового документа чи його частини.

Колонтитул (фр. colonne – колонка і лат. Titulus – напис, заголовок) – напис у верхньому полі сторінки книги, журналу, газети, який повторює заголовок твору, прізвище автора, назву розділу і перше або останнє слово сторінки чи їх початкові літери (у словниках, енциклопедіях та ін.)

Коментар (лат. commentarium – нотатки, тлумачення) – пояснення до тексту, тлумачення твору. При великому обсязі пояснень коментар виноситься в кінець твору, книги. Ґрунтовний коментар вміщують серйозні видання, наприклад, «Бібліотека української літератури», академічні видання класиків літератури.

Компендій, компендіум (лат. compendium – скорочення) – стислий виклад основ якоїсь науки, дослідження. Компендіарним характером відзначаються всі шкільні підручники та посібники з основ знань, накопичених за час розвитку певної наукової галузі.

Компіляція (лат. compilatio – крадіжка, грабіж, зібрання виписок, документів) – неоригінальна, несамостійна літературна чи наукова праця, зведена на запозиченнях із чужих творів. Компіляційний характер мають науково-популярні твори, деякі види коментарів, словників та ін., що не знижує їхнього значення і необхідності.

Конспект (лат. conspectus – огляд, виклад) – універсальна, коротка письмова форма передачі змісту опрацьованого твору, що містить найсуттєвіші факти, положення і висновки.

Константа (лат. constans – постійний) – постійна величина.

Конференція (лат. conferential < conferre – збирати в одне місце) – зібрання представників наукових організацій для обговорення і вирішення певних питань.

Концепція (лат. conceptio – сприйняття) – система поглядів на певне явище, основна думка, яка визначає мету і завдання дослідження, указує шляхи його проведення.

Кон'юнктура (лат. coniungere – поєднувати, зв'язувати) – обставини, що склалися в якій-небудь галузі суспільного життя (науці, політиці, економіці); сукупність умов, їх взаємозв'язок.

Коротке повідомлення – науковий документ, що містить викладення результатів (іноді попередніх), отриманих шляхом науково-дослідної або дослідно-конструкторської роботи. Призначення такого документу – оперативно повідомити про результати виконаної роботи на будь-якому її етапі.

Критерії (гр. kriterion – засіб засудження) – мірило достовірності знань, їхньої відповідності об'єктивності дійсності; ознаки, за якими оцінюється, дефінується чи класифікується що-небудь.

Критика (гр. kritike – мистецтво оцінювати, аналізувати) – обговорення чого-небудь із метою оцінки, виявлення недоліків; негативне судження про що-небудь.

Курсив (лат. cursiva littera – швидке письмо) – типографський шрифт, у якому літери схожі на рукописні.

Лексикон (гр. lexis – слово, вираз) – словник, запас слів.

Лекція (лат. lectio – читання) – навчальне заняття у закладі вищої освіти, що проводиться як усний виклад інформації: публічний виступ на будь-яку тему.

Логіка дослідження – послідовність і взаємозв'язок складових елементів дослідницької роботи.

Магістр (лат. magister – «учитель», наставник) – кваліфікація, наступна після кваліфікації «спеціаліст», яка дає право особі, що здобула її, викладати у закладі вищої освіти.

Магістратура – система підготовки викладацьких кадрів у закладі вищої освіти для здобуття класифікації «магістр».

Мета дослідження – центральний елемент структури наукової роботи, що вказує на її кінцевий результат.

Метод дослідження (гр. methodos – шлях дослідження, теорія, вчення) – система прийомів для досягнення поставленої мети; спосіб пізнання, дослідження явищ природи та суспільного життя; сукупність прийомів та операцій теоретичного чи практичного освоєння (пізнання) дійсності; систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, вирішення проблеми чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання і діяльності, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної сфери і законів функціонування її об'єктів.

Методика (гр. methodike) – сукупність методів і прийомів цілеспрямованого проведення роботи; галузь педагогічної науки, що досліджує закономірності викладання будь-якого предмета.

Методичні рекомендації – комплекс пропозицій і вказівок, які сприяють упровадженню найбільш ефективних методів і форм роботи для вирішення якої-небудь проблеми.

Методологія наук – конкретизація філософського методу пізнання об'єктів, що вивчаються, і узагальнення методів і прийомів, розроблених у тій чи іншій науці.

Методологія наукового пізнання – учення про принципи, форми та способи науково-дослідної діяльності; сукупність методів, що використовуються в науці.

Метод філософський – метод пізнання, спосіб підходу до дійсності, спосіб пізнання природи, суспільства і мислення.

Монографія (гр. monos – один, grapho – пишу) – наукове видання, присвячене дослідженню однієї теми чи проблеми, виконане одним або кількома авторами. Як правило, велике за обсягом, теоретизоване, глибоке розкриття обмеженого кола питань.

Навчальний посібник – систематизований виклад сучасних наукових даних і практичних рекомендацій, мета якого – допомогти читачам оволодіти цими знаннями і вміннями.

Наука – сфера діяльності людини, скерована на вироблення та теоретичну систематизацію об'єктивних знань про дійсність; одна із форм суспільної свідомості, продукт людського розуму.

Наукова дисципліна – розділ науки, який на цьому рівні її розвитку, у наш час засвоєно та впроваджено у навчальний процес вищої школи.

Наукова ідея – форма віддзеркалення в думці нового розуміння об'єктивної реальності.

Наукова тема – завдання наукового характеру, що потребує проведення наукового дослідження.

Наукова теорія – система абстрактних понять і тверджень, які є не безпосереднім, а ідеалізованим відтворенням дійсності.

Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результати якого існують у вигляді системи понять, законів і теорій.

Наукове пізнання – дослідження, якому притаманні своя особлива мета, методи отримання та перевірки нових знань.

Науковий звіт – документ, який містить докладний виклад методики, ходу дослідження (розробки), результати, а також висновки, отримані в результаті науково-дослідної роботи. Його призначення – вичерпно охарактеризувати роботу за певний проміжок часу або після її завершення.

Науковий напрям – це наукові дослідження великого колективу вчених, спрямовані на вирішення важливого фундаментального чи теоретико-фундаментального завдання в певній галузі науки.

Науковий факт – подія або явище, що є підставою для висновку або підтвердження. Елемент, який складає основу наукового знання.

Науково-інформаційна діяльність – дії, які здійснюються з метою збору, опрацювання, збереження і поширення наукової інформації.

Об'єкт дослідження – процес або явище, що породжує (спричиняє) проблемну ситуацію і обране для вивчення.

Огляд – документ, що містить систематизовані наукові дані з якої-небудь теми, отримані шляхом аналізу першоджерел. Знайомить із сучасним станом наукової проблеми та перспективи її розвитку.

Опитування – метод збору первинної інформації шляхом звертання із запитаннями до певної групи людей.

Педагогічний експеримент – метод дослідження, за якого проходить активний вплив на педагогічні явища шляхом створення умов, що відповідають меті дослідження.

План (лат. planus – плаский, рівний) – перелік питань, що розглядаються в роботі. Може бути простим і розгорнутим; називним, питальним, тезовим.

Поняття – форма мислення, що віддзеркалює суттєві властивості, зв'язки і відношення предметів і явищ.

Предмет дослідження – найбільш важливі з теоретичної чи практичної точки зору властивості об'єкта, які підлягають вивченню за допомогою певних методів; все те, що знаходиться у межах об'єкта дослідження у певному аспекті розгляду.

Принцип (лат. principium – основа, початок) – основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки; провідна ідея, правило діяльності; внутрішній погляд на об'єктивну реальність, що обумовлює норму поведінки.

Проблема (гр. *problema* – задача, завдання) – велика узагальнена сукупність сформульованих наукових питань, що охоплюють галузь майбутніх досліджень.

Програма (гр. *programma* – оголошення, припис) – план майбутньої діяльності; навчальна програма – короткий систематичний виклад змісту навчання з окремого предмета, коло знань, умінь і навичок, які мають засвоїти учні (студенти).

Професор (лат. *professor* – наставник) – учене звання, що надається Вищою атестаційною комісією (ВАК) найкваліфікованішим викладачам і науковим співробітникам ЗВО, науково-дослідних закладів, які захистили докторську дисертацію й/або ведуть самостійні курси, керують науково-дослідною роботою.

Ресстр (лат. *registrum* – перелік, список, опис) – повний бібліографічний опис наукових джерел у зошиті або на спеціальних картках із цупкого паперу; може містити також короткі анотації до кожного джерела.

Резюме (фр. *resume*) – короткий виклад сутності написаного, сказаного або прочитаного; висновок, заключний підсумок чого-небудь.

Реферат (лат. *refere* – повідомляти) – короткий виклад у письмовій чи усній формі основного змісту роботи чи низки робіт, які вивчалися, з аналізом запропонованих у них шляхів вирішення певної проблеми.

Рецензія (лат. *recensio* – огляд, розгляд, оцінка) – один із основних жанрів наукової критики, що розглядає й оцінює наукові доробки, визначає їх цінність та характеризує допущені, на думку критика, хиби, недоліки. Рецензії властиві такі ознаки: наявність бібліографічного опису видання (може бути повним чи скороченим, найчастіше розпочинає рецензію), звертання до конкретного твору, аналіз і оцінка всіх його компонентів.

Семінар (лат. *seminarium* – розсадник) – особлива форма групових занять з якого-небудь предмета або теми, що відзначається активною участю слухачів, учнів, студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борис Т. Методичні рекомендації для написання курсових робіт [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.lnu.edu.ua/faculty/Phil/.
2. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://aphd.ua/v-ukrani-nabuv-chynnosti-dstu-83022015-pro-oformlennia-bibliografichnykh-posylan/>.
3. Кобецька Н. Р., Логвінова М. В., Петровська І. І., Козич І. В. Критерії оцінювання знань і умінь студентів в Юридичному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Івано-Франківськ : Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. 14 с.
4. Методичні вказівки до написання курсових робіт для всіх спеціальностей денної та заочної форми навчання. Державний інститут підготовки кадрів [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.dipk.kiev.ua.
5. Методичні рекомендації з виконання, оформлення і захисту курсових робіт з кримінального права та кримінології для студентів юридичного факультету. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008 [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.law.univ.kiev.ua.
6. Митина О. В., Михайловская И. Б. Факторный анализ для психологов М. : Учебно-методический коллектор «Психология», 2001. 169 с.
7. Музика О. Л. Курсові роботи з психології : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / 3-тє вид. перероб. і доп. Київ : Вид-во «Освіта України», 2009. 104 с.
8. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. СПб. : Речь, 2006. 392 с.
9. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій. Бюлетень ВАК України. 2011. № 9–10.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Медичний інститут
Кафедра психології

КУРСОВА РОБОТА

на тему: «ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ»

Студентки 3 курсу 365 групи
напряму підготовки
05 – «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 053 «Психологія»
Калініної Р. В.
Керівник:
канд. психол. наук, доцент Астремська І. В.
Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

м. Миколаїв – 2020 рік

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1 Погляди на дефініцію «емоції» в науковій літературі.....	7
1.2 Соціально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного.....	14
1.3 Емоційна сфера дитини молодшого шкільного віку	19
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ	23
2.1 Організація і методи дослідження емоційної сфери молодших школярів-вихованців інтернатів	23
2.2 Аналіз результатів дослідження емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку.....	27
2.3 Рекомендації щодо стабілізації емоційної сфери у дітей молодшого шкільного віку.....	33
Висновки до другого розділу	37
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні актуальною суспільною проблемою є збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я дитини, сприяння її гармонійній і соціальній адаптації. Тому важливим для нашого суспільства є пошук шляхів вирішення проблеми збереження здоров'я дітей та молоді, усвідомлення нею власного здоров'я як найбільшої цінності. Джерело здоров'я і хвороб знаходиться не тільки в навколишньому середовищі, але і у власному організмі людини. Із цього випливає, що необхідно навчати учнів керувати своїми переживаннями, емоціями, почуттями, прагнути того, щоб учнівська молодь конструктивно організовувала свій емоційний простір.

Молодший шкільний етап розвитку людини є особливо важливим етапом формування особистості. Сучасні діти є менш здоровими, фізично витривалими ніж кілька десятиліть тому. Причини такого стану криються не тільки в соціальній та екологічній ситуації в Україні, а також викликані тим, що діти постійно відчувають тривогу та негативні переживання, а порушення в поведінці дітей спостерігаються вже з дошкільного віку.

Емоції відіграють важливу роль у психічному розвитку, адже особистісний розвиток людини відбувається під час удосконалення вищих емоцій і почуттів. Емоції впливають на процес виховання соціально значущих рис особистості: патріотизму, гуманізму, людяності, чуйності. Естетичні емоції беруть участь у формуванні почуття прекрасного.

Емоції є значущим чинником у формуванні особистості, в особливості її мотиваційної сфери.

Однією з причин функціональних порушень здоров'я є слабка адаптація дітей до систематичного навчання, що характеризуються фізичними (скарги на швидку втомлюваність, головний біль, порушення сну) та психічними (пригнічений настрій, підвищена дратівливість, невмотивована агресивність) проявами.

Тому ситуація вимагає дослідження емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку, оскільки емоції чинять вплив не лише на психологічний стан організму людини, але і на фізичний рівень.

Разом із тим специфіка розвитку емоційної сфери все ще недостатньо вивчена. Думки авторів із цілої низки цих проблем є дискусійними.

Таким чином, зростання інтересу до вивчення емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку з одного боку, та нестача комплексних досліджень окресленої проблеми з іншого, зумовили вибір

теми дослідження курсової роботи «Особливості емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку в інтернатних закладах (із мало-забезпечених сімей)».

Мета роботи полягає в теоретичному та емпіричному обґрунтуванні особливості емоційного стану молодших школярів-вихованців інтернату.

Відповідно до мети були визначені **завдання** дослідження:

- 1) на основі теоретико-методологічного аналізу визначити основні напрями вивчення емоційної сфери;
- 2) вивчити соціально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку;
- 3) дослідити особливості емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку;
- 4) розробити рекомендації щодо стабілізації емоційної сфери у дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – особливості емоційної сфери молодших школярів-вихованців інтернату.

Об'єкт дослідження – емоційний стан дітей молодшого шкільного віку.

Гіпотеза. Основною гіпотезою виступає припущення, що емоційний стан дітей чинить вагомий вплив на всі сфери діяльності організму дитини.

Методи дослідження. У роботі для розв'язання поставлених завдань та забезпечення об'єктивності дослідження були застосовані теоретичні методи: системно-структурний метод; метод теоретичного аналізу й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження; метод порівняльного аналізу та узагальнення даних; емпіричні методи: метод наукового спостереження; метод психодіагностичного обстеження; метод констатувального експерименту; методи інтерв'ю та консультативної бесіди; метод аналізу продуктів діяльності.

Для досягнення цілей дослідження застосовувався комплекс тестових методик для діагностики – тест кольорів М. Люшера; методика «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Н. П. Фетискіна; у роботі використовувались методи математичної обробки результатів дослідження.

Дослідження проводилось на базі Миколаївської загальноосвітньої школи-інтернату № 3 (для дітей із малозабезпечених родин). Загальна кількість вибірки становила 36 осіб у віці 9–11 років.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили: основні теоретичні положення про емоційну сферу Л. С. Виготського (взаємозв'язок мислення із виникненням афектів; виховання емоційної

поведінки), Б. І. Додонова (класифікація емоцій за суб'єктивною цінністю), К. Ізарда (експериментальне дослідження фундаментальних емоцій), Є. П. Ільїна (розглядає емоції як складне утворення, що охоплює потреби, та мотиви), О. М. Лука (основні закономірності виникнення почуттів та взаємоперехід одних почуттів в інші), А. Е. Ольшаннікової (роль емоційності як важливої детермінанти професійної успішності особистості), Я. Рейковського (експериментальне дослідження емоцій), К. К. Платонова (класифікація почуттів за соціальною сутністю людини; астенічні та стеничні форми емоцій).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- обґрунтовано теоретичні та експериментальні підходи до визначення змісту емоцій, уточнено зміст понять «емоції» і «емоційність»;
- здійснено науковий аналіз змісту і структури емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку;
- доповнено і розширено наукові знання про психологічні особливості емоційної сфери молодшого шкільного віку;
- набули подальшого розвитку дослідження шляхів покращення емоційного стану молодших школярів-вихованців інтернату.

Практичне значення отриманих результатів полягає у:

- використанні результатів дослідження в лекційних та лабораторних курсах «Психологія», «Загальна психологія», «Основи психодіагностики», «Теорія соціальної роботи», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота з сім'ями, з дітьми»; при підготовці наукових робіт із цієї теми в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили;
- використання фахівцями у галузі соціальної роботи, вихователями інтернатних закладів, практикою під час виконання їх трудових обов'язків.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та результати дослідження доповідались та обговорювались на Третій міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (15 травня 2014 р., м. Одеса).

Публікації. Основний зміст і результати роботи висвітлено у тезах «Орієнтація на емоційно-особистісний розвиток майбутнього фахівця у системі навчання Вищої школи» (збірник «Актуальні дослідження в соціальній сфері»).

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст курсової роботи викладено на 39 сторінках комп'ютерного тексту (загального тексту 46 сторінок), містить 3 таблиці та 2 рисунки. Список використаних джерел включає 43 найменування українських та зарубіжних авторів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Погляди на дефініцію «емоції» в науковій літературі

Емоціями є те, що переживається як відчуття, що мотивує, організовує та спрямовує сприйняття, мислення і діяльність. Емоція як процес – це діяльність з оцінювання інформації про зовнішній і внутрішній світ, яка потрапляє до мозку. Емоція оцінює дійсність і доводить свою оцінку до відома організму мовою переживань. Емоції погано піддаються вольовому регулюванню, їх важко викликати за своїм бажанням [1].

Іноді людина може перебувати в стані бурхливого емоційного спалаху і втратити над собою контроль, що називається афектом. Афект – це сильне емоційне переживання, яке виникає в критичних умовах за неспроможності знайти вихід із небезпечної ситуації. Це вибухова реакція на екстремальну ситуацію.

У психологічному словнику емоції (від лат. *emovere* – приголомшувати, хвилювати) визначаються як психічне відображення життєвого значення явищ і ситуацій, зумовлене відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [34].

О. В. Киричук вважає, що емоції – це специфічна форма взаємодії людини з навколишнім світом, спрямована на пізнання цього світу та свого місця в ньому через саму себе у формі переживань, згідно з О. В. Киричук (...) [22].

У результаті вивчення наукової літератури ми дійшли висновку, що не існує єдиної думки щодо розуміння емоцій, але меті та завданням роботи найбільш відповідає визначення О. А. Атемасової, яка вважає, що емоціями є те, що переживається як відчуття, що мотивує, організовує та спрямовує сприйняття, мислення і діяльність (...).

Висновки до першого розділу

На основі теоретичного аналізу психологічної літератури доведено, що емоціями є те, що переживається як відчуття, що мотивує, організовує та спрямовує сприйняття, мислення і діяльність.

Емоція оцінює дійсність і доводить свою оцінку до відома організму мовою переживань. Емоції погано піддаються вольовому регулюванню, їх важко викликати за своїм бажанням. Емоції людини виконують такі функції: сигнальну; регулятивну; експресивну; комунікативну.

Обґрунтовано, що молодший шкільний вік характеризується періодом народження соціального «Я» дитини. Зміна самосвідомості призводить до переоцінки цінностей. Змінюється сприймання свого місця в системі відносин. Виокремлено основні системи соціальної ситуації розвитку: «дитина – ровесник»; «дитина – вчитель»; «дитина – сім'я»; «дитина – інші дорослі».

Головною характеристикою цього періоду є те, що дитина включається у систематичну організовану навчальну діяльність.

Доведено, що зміни в емоційній сфері молодшого школяра впливають на характер його поведінки: дитина стає стриманішою у вираженні своїх емоцій, зростає розуміння характеру переживань інших людей та здатність співпереживати.

У цьому віці відбувається інтенсивний розвиток морально-етичних почуттів, які набувають більш стійкого характеру, ніж у дошкільному.

Приклад оформлення рисунків

Концепція обдарованості з точки зору її розвитку не дає уявлення про характер взаємодії та співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів у становленні обдарованості як динамічної характеристики. Більш наочно ці співвідношення і взаємозв'язки продемонстровані рисунком 1.2.

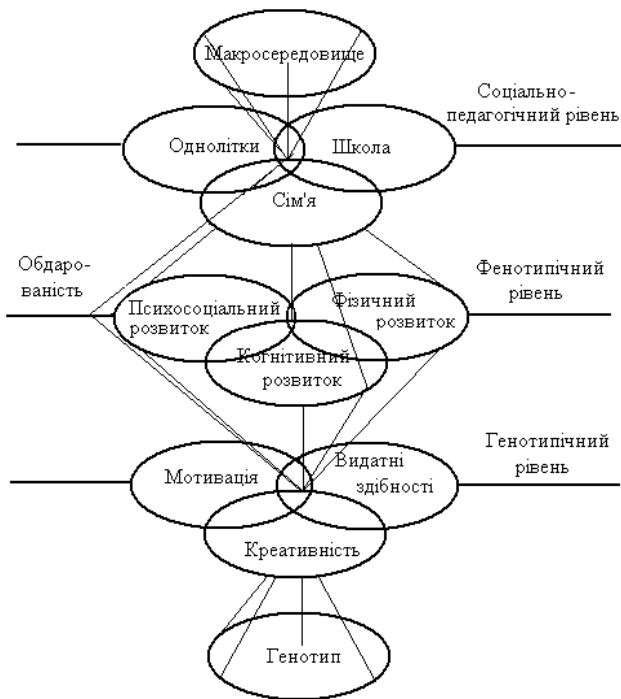

Рис. 1.2 Характер взаємодії та співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів у становленні обдарованості як динамічної характеристики [134, с. 99].

Запропонована теоретична модель більш орієнтована на вирішення педагогічних задач. Обдарованість тут подана у вигляді осі, яка пронизує умовно виділені рівні (...).

Результати, виражені дев'ятьма показниками розумової діяльності за субтестами методики Р. Амтхауера в критеріальній і контрольній групах, відображені у гістограмі (рис. 3.5.)

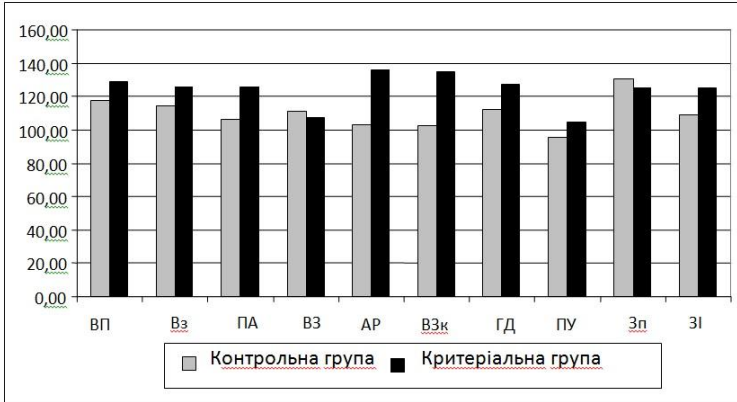

Рис. 3.5. Вираженість аспектів розумової діяльності

Примітка: 1) на осі ординат – значення в IQ; 2) на осі абсцис – показники вираженості загальної поінформованості (ЗП), виключення зайвого (Вз), пошуку аналогій (ПА), визначення загального (ВЗ), арифметичного субтесту (АР), виявлення закономірностей (ВЗк), геометричного додавання (ГД), просторової уяви (ПУ), запам'ятовування (Зп), загального рівня інтелекту (ЗІ).

Середній показник результатів за субтестом «Загальна поінформованість» (1) у групі обдарованих осіб складає 129,3 бали, мінімальний – 121, максимальний – 137 балів. Погрішність середнього становить 5,35. У контрольній групі середній показник дорівнює 117,5 балів, мінімальний – 102, максимальний – 129 балів. Погрішність середнього значення, отриманого в результаті проведеного дослідження відповідає 8,04 балам (...).

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ ТАБЛИЦЬ

Відповідно до профілю навчання вибірка має такий розподіл, репрезентований у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розподіл досліджуваних за профілем навчання

Профіль навчання	Критеріальна група (n=50)		Контрольна група (n=50)		Усього (n=100)	
	n	%	n	%	n	%
Суспільно-гуманітарний	24	48,0	24	48,0	48	48,0
Природничий	26	52,0	26	52,0	52	52,0
Разом	50	100,0	50	100,0	100	100,0

Отже, досліджуваних із природничим профілем навчання 52 особи (52 %), з суспільно-гуманітарним – 48 осіб (48 %).

Критеріальну групу (інтелектуально обдарованих особистостей) склали особи з високим рівнем інтелекту $IQ \geq 120$ (інтелектуально обдаровані).

Вибірку за критерієм рівня освіти можна відобразити у вигляді табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Розподіл досліджуваних за рівнем освіти

Освіта	Кількість (n і %) досліджуваних за статтю (100)					
	Чоловіки		Жінки		Усього	
	n	%	n	%	n	%
Неповна середня	28	28,0	20	20,0	48	48,0
Освіта	Кількість (n і %) досліджуваних за статтю (100)					
	Чоловіки		Жінки		Усього	
	n	%	n	%	n	%
Повна середня	19	19,0	17	17,0	36	36,0
Вища освіта	10	10,0	6	6,0	16	16,0
Разом	57	57,0	43	43,0	100	100,0

Як видно з даних таблиці, осіб з неповною середньою освітою – 48 (48 %), повною середньою освітою – 36 (36 %), з вищою – 16 (16 %) (...).

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСІБ

2.1. Організація та методи дослідження емоційних станів особистості

Організація дослідження

Проведення дослідження, як найважливішого способу наукового пізнання, вимагає чіткого планування, послідовності проведення певних кількісних і якісних змін. Ці положення й характер дослідження дозволили визначити його організацію, що була побудована з урахуванням тимчасового фактора й першочерговості виконання дослідницьких завдань.

Перший етап включав аналіз наукової літератури. Це дозволило нам обґрунтувати мету й завдання для їх вирішення, а також визначити предмет і об'єкт дослідження.

На другому етапі був визначений вибір контингенту, база дослідження.

Третій етап дослідження полягав у проведенні психологічного тестування, аналізі, диференціації й структуризації отриманих результатів дослідження. Під час третього етапу проводилась діагностика емоційних станів за допомогою опрацьованих у третьому розділі дисертаційної роботи методик («Самооцінка емоційних станів» А. С. Уесмана і Д. Ф. Рікса).

Четвертий етап складався з обробки, аналізу й опису результатів дисертаційного дослідження, а також оформлення висновків.

Методи дослідження

Із метою вирішення поставлених завдань у роботі використовувалася низка методів для забезпечення об'єктивності дослідження:

- системно-структурний метод;
- метод теоретичного аналізу й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження;
- метод наукового спостереження;
- метод психодіагностичного обстеження;
- методи психологічної корекції;
- метод констатувального та формувального експерименту;
- методи інтерв'ю та консультативної бесіди з батьками та вчителями (викладачами);
- метод порівняльного аналізу й узагальнення отриманих результатів;

- метод аналізу продуктів діяльності людини;
- метод математичної статистики (метод варіаційного аналізу, вірогідність визначалася за t-критерієм Стьюдента).

Системно-структурний метод. Метод спрямований на структурування елементів у взаємозв'язку наскрізної наукової ідеї (теорії, концепції).

Метод теоретичного аналізу й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження. Він спрямований на аналіз науково-методичної літератури й використовувався з метою одержання вихідних даних для різнобічного дослідження особливостей емоційної сфери інтелектуально обдарованих особистостей. Із цієї проблеми всього проаналізовано більше 200 літературних джерел. Цей метод застосовувався на всіх етапах дослідження. Вивчення результатів досліджень вітчизняних і закордонних авторів, а також практичний досвід дозволили оцінити стан досліджуваної проблеми, визначити рівень актуальності досліджуваного питання, розробити психолого-діагностичний алгоритм, систему методів психологічної корекції емоційної сфери інтелектуально обдарованих осіб.

Метод наукового спостереження. Він включав низку критеріїв, які були вивчені у досліджуваних: це комунікабельність (спілкування з однолітками, вчителями (викладачами) та іншими дорослими); рівень розвитку мовлення й особливість мовного спілкування; особливість навчальної діяльності, активність та нестандартність мислення під час вирішення навчальних завдань; особливість емоційного реагування в рамках навчального процесу та міжособистісного спілкування; особливість поведінкових реакцій.

Метод психодіагностичного обстеження. Метою цього методу було дослідження рівня інтелектуального розвитку (IQ) та особливостей емоційної сфери інтелектуально обдарованих особистостей. Метод спрямований на вивчення інтелекту в онтогенетичному розвитку суб'єкта, який спирається на дані літератури, що свідчать про те, що інтелектуальний розвиток має певні особливості. Його трактування базується на концепції Р. Амтхауера «як спеціалізованої підструктури цілісної структури особистості, яка тісно пов'язана з іншими компонентами особистості такими, як волява і емоційна сфери, інтереси й потреби» [157, с. 42].

Цей метод включає ряд психологічних методик, спрямованих на визначення специфіки розвитку структурних компонентів інтелекту у досліджуваних осіб та особливостей їх емоційних станів.

З метою виконання поставлених завдань дослідження був застосований наступний діагностичний апарат.

Для діагностики інтелектуального рівня була використана методика Р. Амтхауера «Тест розумових здібностей» (ТРЗ), який є визнаним у Європі і розроблена у вигляді мультифакторної моделі інтелекту. ТРЗ є адаптацією теста структури інтелекту (IST-intelligenz-Struktur-Test) Р. Амтхауера (Amthauer) [184].

Автори адаптації І. Г. Сенін, О. В. Сорокіна, В. І. Чирков [57, с. 283–316], [140], [157], [184].

У цьому тесті інтелект розглядається як (...).

Методи психологічної корекції. Методи спрямовані на навчання щиро проявляти власні емоції та робити їх доступними для сприйняття іншою людиною; керувати своїм емоційним станом; бути чуйним до інших людей та розуміти їх емоційний стан; конструктивно взаємодіяти. У дисертаційному дослідженні були використані методи активної (тілесна гімнастика) та динамічної релаксації (гештальт-терапія), тілесно-орієнтовані психотехніки, метод корекції танцю-вальна терапія, метод активного спрямованого уявлення Х. Льюїнера (метод символ-драми), метод проєктивного малюнку.

Метод констатувального та формувального експерименту. Метод спрямований на визначення рівня коефіцієнту розумового розвитку та показників структури інтелекту у досліджуваних, виявлення й установлення вихідних даних кількісних показників прояву особливостей емоційних станів інтелектуально обдарованих особистостей, взаємозв'язків між їх показниками структури інтелекту та емоційними станами, а також визначення ефективності застосування розробленої програми тренінгу корекції емоційної сфери.

Методи інтерв'ю та консультаційної бесіди з батьками та вчителями (викладачами).

Метою цього методу було здобуття інформації про інтелектуально обдаровану особистість, її погляди, самооцінку, ціннісні установки, психічні властивості, притаманні емоційні реакції. Метод розглядався нами також як спосіб надання опосередкованої психологічної допомоги й був спрямований на усвідомлення вчителями й батьками проблем, наявних в інтелектуально обдарованих осіб, міжособистісних конфліктів, усвідомлення психологічних причин і пошуку способу їхнього рішення.

Метод порівняльного аналізу й узагальнення отриманих результатів. Метод використовувався з метою порівняння отриманих результатів психодіагностичного дослідження між критеріальною та контрольною групами. Він дозволив сформулювати закономірності отриманих результатів та окреслити нові питання проблеми дослідження.

Метод аналізу продуктів діяльності людини. Необхідність використання методу ґрунтується на даних літератури, що свідчать про те, що визначення обдарованості можливе лише за умови її прояву в діяльності. На думку С. Д. Максименка, саме «в діяльності виявляються знання, вміння та звички, здібності, уважність та спостережливість, риси характеру людини» [86, с. 66]. У рамках застосування даного методу, було використано метод узагальнення незалежних характеристик – це поєднання й узагальнення незалежних даних спостереження вчителів (викладачів), адміністрації, батьків, зроблених в різний час, при різних умовах та стосовно різноманітних видах діяльності досліджуваних. У якості продуктів діяльності виступали навчальні досягнення інтелектуально обдарованих особистостей (наукові роботи, призиви місця в олімпіадах різного рівня тощо).

Метод математичної статистики (метод варіаційного аналізу, вірогідність визначалася за t-критерієм Стьюдента). При математичній обробці отриманих результатів використовувався метод варіаційного аналізу. Для перевірки вірогідності різниці середніх при аналізі кількісних даних в експериментальних групах ми використовували метод t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок, що відносять до параметричних методів [20], [99], [102]. Для аналізу вірогідності отриманих результатів ми застосували формулу:

$$t = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{m_1^2 + m_2^2}}$$

де M_1 – середня першої вибірки, M_2 – середня другої вибірки;
 m_1 – виправлення до середньої величини для першої вибірки;
 m_2 – виправлення до середньої величини для другої вибірки.

Метод математичної статистики реалізовано за допомогою комп'ютерної обробки результатів дослідження (програма SPSS).

ВИСНОВКИ

Опрацювання й узагальнення даних, отриманих у ході дослідження, дозволили сформулювати висновки нашого наукового доробку.

1. На підґрунті теоретичного аналізу літератури встановлено, що емоціями є те, що переживається як відчуття, що мотивує, організовує та спрямовує сприйняття, мислення і діяльність. Емоція як процес – це діяльність з оцінювання інформації про зовнішній і внутрішній світ, яка потрапляє до мозку. Емоція оцінює дійсність і доводить свою оцінку до відома організму мовою переживань. Емоції погано піддаються вольовому регулюванню, їх важко викликати за своїм бажанням. Визначено патогенні та саногенні емоції. Патогенні емоції – стійкі (тривалі у часі) емоції, які призводять до дезадаптації особистості і сприяють розвитку патологічного процесу в таких планах, як психологічний (порушення гармонії і цілісності особистості), духовний (недостатнє засвоєння духовних цінностей особистості: добра, краси, істини), соціальний (дезорганізація спілкування і взаємостосунків особистості у соціальній структурі). Саногенні почуття – це стійкі, позитивні емоційні переживання, що виникають на основі оздоровчого мотивування, рефлексії, саморегуляції, інтелектуалізації суб'єктом своєї емоційної сфери, її піднесення до більш високого почуттєвого рівня та покращують стан здоров'я особистості і ефективність її діяльності.

2. Охарактеризовано особливості дітей молодшого шкільного віку: молодшим шкільним вважається вік від 6–7 до 11–12 років, коли зростає рухливість нервових процесів, урівноважуються процеси збудження і гальмування. У цьому віці виникає криза 7 років – це період народження соціального «Я» дитини. Зміна самосвідомості призводить до переоцінки цінностей. Дитина включається у систематичну організовану навчальну діяльність, а тому і змінюється її соціальна ситуація розвитку. Молодший школяр засвоює норми поведінки в суспільстві, спілкування та формування на цій основі мислення.

Емоційна сфера молодших школярів характеризується:

1) легкою чуйністю на події, і забарвленням сприйняття, уяви, розумової та фізичної діяльності емоціями;

2) готовністю до афекту страху: у процесі навчальної діяльності страх дитина переживає як передчуття неприємностей, невдач, невпев-

неності у своїх силах, неможливістю впоратися із завданням, тобто школяр відчуває загрозу своєму статусу в класі, сім'ї;

3) великою емоційною нестійкістю, частою зміною настроїв;

4) емоціогенними факторами для молодших школярів є не тільки ігри і спілкування з однолітками, а й успіхи в навчанні та оцінка цих успіхів вчителем, однокласниками, батьками;

5) свої і чужі емоції слабо усвідомлюються і розуміються; міміка інших сприймається часто неправильно, як і тлумачення вираження почуттів оточенням, що призводить до неадекватних реакцій молодших школярів, виняток становлять базові емоції страху і радості щодо яких у дітей цього віку вже є чіткі уявлення, які вони можуть висловити вербально.

3. Для досягнення поставлених завдань проводилось дослідження емоційної сфери 31.03. – 03.04. 2014 на базі Миколаївської загально-освітньої школи-інтернату № 3, що знаходиться за адресою Миколаїв, вул. 1 Слобідська № 74. Досліджувалися діти молодших класів в кількості 36 осіб 1–4 класів. У результаті проведеного дослідження, було виявлено, що емоційний стан особистості залежить як від соціального середовища, стосунків із батьками, умов проживання, так і від особистих переконань дитини, її світосприйняття, звичок, умінь виявляти свої емоції. Було застосовано комплекс із 2 методик: тест кольорів Макса Люшера – діагностика тривалого емоційного стану та методика «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Н. П. Фетискіна – призначена для експрес-діагностики настрою.

«Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Н. П. Фетискіна виявила радісний настрій у більшості дітей, а 8-ми кольорова методика М. Люшера дала менш оптимістичний результат, так як діагностувала довготривалі емоційні стани дітей.

Вияв стресу, напруженості, тривожності у дітей є закономірним, так як вони проживають окремо від батьків, не маючи тісного емоційного контакту та прив'язаності, що і спричиняє проблеми в емоційному самопочутті дитини у молодшому шкільному віці. Діти в інтернаті перебувають з незабезпечених та асоціальних родин, і оскільки на вихідних дітей відправляють додому – то щоразу вони переживають все нові і нові стреси. Високий рівень тривожності, дезорганізуючи психічну діяльність, викликає «розвал» у структурі самоуправління.

4. Розроблено рекомендації щодо стабілізації емоційної сфери у дітей молодшого шкільного віку.

Пункти висновків корелюють із пунктами завдань:

Завдання дослідження:

- 1) на основі теоретико-методологічного аналізу визначити основні напрямки вивчення емоційної сфери;
- 2) вивчити соціально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку;
- 3) дослідити особливості емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку;
- 4) розробити рекомендації щодо стабілізації емоційної сфери у дітей молодшого шкільного віку.

Мовні особливості наукового дослідження

Мовна функція	Лексичні засоби
Причини й наслідки, умови й наслідки	Звідси виходить, що ... Унаслідок цього ... У результаті ... Залежно від цього ... У зв'язку з цим ... Зважаючи на це ... Згідно з цим ... У такому випадку ... Що свідчить (вказує, відповідає, доводить, дає можливість, дозволяє, сприяє, має значення та ін.)
Тимчасова співвідносність та послідовність викладу	Спочатку, насамперед, передусім Першим, наступним, попереднім кроком Одночасно, водночас Поряд із цим Попередньо, раніше, вище Ще раз, знову У подальшому, нижче, потім, у наступному По-перше, по-друге На сьогодні Останніми роками, за останні роки Нарешті, насамкінець
Зіставлення та протиставлення	Однак, але ... Не тільки, але й ... Порівняно ... На відміну, якщо, то, навпаки Аналогічно, таким чином З одного боку, з іншого боку У той час як, між тим, разом із тим Тим не менш
Додаток або уточнення	Також, разом з тим Крім того, більш того Головним чином, особливо
Посилання на попереднє або наступне висловлювання	Тим більш, що Зокрема, якщо, а саме Сказано, показано Відмічено, встановлено Отримано; знайдено Як говорилося, вказувалося, відзначалося, підкреслювалося вище Згідно з, відповідно до цього У зв'язку з цим У зв'язку з вищевикладеним Подібний, аналогічний Наступний, деякий Значна частина, більшість

Продовження табл.

Узагальнення, висновок	Таким чином, отже У результаті Насамкінець Так розуміємо, що Це дозволяє зробити висновок Це засвідчує
Ілюстрування наданого матеріалу	Наприклад, у якості прикладу Прикладом може слугувати Для цього випадку можна навести наступний приклад
Введення нової інформації	Зупинимося докладно на Наведемо декілька прикладів Основна перевага цього методу Деякі додаткові зауваження Декілька слів про перспективи дослідження

[Ануфриев А. Ф. Научное исследование. Курсовые, дипломные и диссертационные работы. – М. : МГПОУ, 2002. – С. 111.]

Таблиця

Особливі конструкції, ускладнені дісприслівниковим зв'язком

Аналізуючи що	автор (дослідник, науковець і т.п.) зупиняється <i>на чому</i> ; вивчає (зазначає, підкреслює...) <i>що</i> .
Аналізуючи ідеї <i>кого</i>	автор (...) показує <i>що</i>
Розкриваючи сутність <i>чого</i>	автор (...) дає <i>що</i>
Даючи оцінку <i>чому</i>	автор (...) підкреслює <i>що</i>
Здійснюючи огляд <i>чого</i>	автор (...) показує <i>що</i>
Скласифікувавши <i>що</i>	автор (...) звертається до аналізу <i>чого</i>
Використовуючи <i>що</i>	автор (...) пропонує <i>що</i>
Узагальнюючи досвід <i>чого</i>	автор (...) показує значення <i>чого</i>
Висвітливши загальний стан <i>чого</i>	автор (...) звертається до аналізу <i>чого</i>
Використовуючи <i>що</i>	автор (...) пропонує <i>що</i>
Зупиняючись <i>на чому</i>	автор (...) підкреслює, <i>що ...</i>
Охарактеризувавши <i>що</i>	автор (...) наводить відомості про <i>що</i>
Характеризуючи місце <i>чого в чому</i>	автор (...) звертається до аналізу <i>чого</i>
Розмірковуючи далі	автор (...) доходить висновку, <i>що ...</i>
Говорячи <i>про що</i>	автор (...) робить висновок, <i>що</i>
Досліджуючи <i>що</i>	автор (...) робить низку висновків
Детально висвітливши <i>що</i>	автор (...) доходить такого висновку, <i>що «...»</i>
Визначаючи мету і завдання свого дослідження	автор (...) у вступі зазначає: «...»
Розкриваючи <i>що як що</i>	автор (...) підкреслює, <i>що ...</i>
Розкриваючи співвідношення <i>чого</i> і оцінюючи <i>що</i>	автор (...) зауважує: «...»
Торкаючись <i>чого</i>	автор (...) показує, <i>що...</i>

**Методичні вказівки для виконання курсових робіт 3 курсу
(комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології)
зі спеціальності 053 «Психологія»**

Продовження табл.

Визначаючи сутність і місце <i>чого</i> у <i>чому</i>	автор (...) вважає, <i>що...</i>
Піднімаючи питання <i>про що</i>	автор (...) вважає правомірним, <i>що</i>
Підкреслюючи актуальність <i>чого</i>	автор (...) звертає увагу на <i>що</i>
Обґрунтувавши актуальність і доцільність <i>чого</i>	автор (...) вказує на...
Розглянувши <i>що</i>	автори (...) значну увагу приділяють <i>чому</i>
Автор (...) аналізуючи <i>що</i>	зупиняється на <i>чому</i>
Автор (...) розкриваючи зміст поняття <i>чого</i>	Зважає на відмінності <i>чого</i> .

**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
У МАГІСТЕРСЬКІЙ РОБОТІ**

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців : історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917–1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства : теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом : теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

**Методичні вказівки для виконання курсових робіт 3 курсу
(комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології)
зі спеціальності 053 «Психологія»**

Продовження табл.

Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Анілівська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Боговяленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко С. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991–2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : концепт лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред. : С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право : витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с. 7. Сучасне суспільство : філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с. 9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5–6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с. 10. Країни пострадянського простору : виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол. : П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. 11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агєєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.

Продовження табл.

Багатотомні видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд. : Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Силицына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с. 3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд. : Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с. 4. Правова система України : історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с. 2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України : сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48–49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення : 28.09.2017. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення : 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017–2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.

**Методичні вказівки для виконання курсових робіт 3 курсу
(комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології)
зі спеціальності 053 «Психологія»**

Продовження табл.

Архівні документи	<p>1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія ; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Патенти	<p>1. Люмінесцентний матеріал : пат. 25742 Україна : МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472 ; заявл. 12.02.07 ; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей : пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС ; 06-1).</p> <p>2. Шилаев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с. : ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т» ; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97 ; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Историко-правовая спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад. : Л. І. Романова, О. В. Землянічина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд. : М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.</p>

Продовження табл.

Бібліографічні покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією : нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад. : О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад. : Н. М. Загородна та ін. ; наук. ред. Т. В. Марусик ; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992–2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одисей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).
Частина видання: книги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баймуратов М. А. Імплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. Михайло Баймуратов : право як буття вченого : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493. 2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави : конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с экологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 3. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197. 4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертові геноцидів першої половини ХХ століття : порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932–1933 років : втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. Формирование толерантного сознания в обществе : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150. 4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3–4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53. 5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.

**Методичні вказівки для виконання курсових робіт з курсу
(комплексної курсової роботи з вікової та соціальної психології)
зі спеціальності 053 «Психологія»**

Продовження табл.

Частина видання: довідкового видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України : словник термінів / за ред. : Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
Частина видання: продовжуваного видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України : реалії та перспективи формування їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. 3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218. 4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права : генеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71–79. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності : аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20–26 жовт. (№ 42). С. 14–15. 5. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂ : ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
Електронні ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Влада очима історії : фотовиставка. URL : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення : 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL : http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf. 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. – URL : http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhoviyviddannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення : 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття : період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI : https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу

студента ЧНУ ім. Петра Могили _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

на тему: _____

« ____ » _____ 20__ р.

У відгуку дається характеристика проведеного дослідження, його актуальності та значення, обґрунтованості винесених на захист положень, якості виконання. Оцінюється ставлення студента до роботи. Відзначаються творчі досягнення автора й недоліки праці. Робиться висновок про можливість допуску її до захисту.

ВИСНОВОК
за результатами перевірки
на оригінальність змісту курсової роботи

ПІБ бакалавра _____

Тема курсової роботи _____

ПІБ керівника _____

Результат перевірки: _____

Висновок про можливість допуску курсової роботи до захисту:

(науковий ступінь, учене звання)

*(прізвище, ініціали) / _____
*(підпис)**

« ____ » _____ 20__ р.

Навчальне видання

**Ірина Володимирівна
АСТРЕМСЬКА**

**Ірина Петрівна
ЛИСЕНКОВА**

**Інна Михайлівна
ХОРЖЕВСЬКА**

Методичні вказівки

**для виконання курсових робіт 3 курсу
(комплексної курсової роботи
з вікової та соціальної психології)**

зі спеціальності 053 «Психологія»

Випуск 293

Редактор *Я. Котенко*.
Технічний редактор *А. Власенко*. Комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальні-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 25.06.2020
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,41. Обл.-вид. арк. 3,57.
Тираж 5 пр. Зам. № 5958.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.